

Mreža Žena Kosova

Podržava, zaštititi i promovirati prava i interese žena i devojaka

Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu

Rodna+ analiza kao osnov za određivanje rodno ravnopravnog budžeta u Ministarstvu rada i socijalne zaštite na Kosovu za 2016–2018

Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu

**Rodna⁺ analiza kao osnov za određivanje rodno
ravnopravnog budžeta u Ministarstvu rada i socijalne zaštite
na Kosovu za 2016-2018**

Od strane Donjete Morina i Nicole Farnsworth za Mrežu žena Kosova

Priština, Kosovo
2015

© Mreža Žena Kosova, 2015

Autori: Donjeta Morina i Nicole Farnsworth

Prevod: Mars A.

Štampano od strane Night Design u Prištini

www.womensnetwork.org

Sadržaj

Zahvalnica	6
Skraćenice	6
Odeljenje za Socijalnu Politiku i Porodice	8
Preporuke	9
Ključni demografski podaci kao osnov za rodnu analizu	13
Odgovornosti Ministarstva rada i socijalne zaštite	14
Odeljenje za ljudske resurse.....	15
Penzioni sistem na Kosovu	16
Osnovna penzija	16
Penzija od doprinosa	18
Invalidska penzija	20
Preвремена penzija za radnike Trepče	22
Odsek za pitanja nasledstva zaštitnog korpusa Kosova.....	22
Penzija za članove Bezbednosnih snaga Kosova	23
Penzije za slepa lica.....	24
Odeljenje za rad i zapošljavanje	25
Osobe registrovane u službama za zapošljavanje	25
Lica zaposlena preko službe za zapošljavanje.....	27
Korisnici programa aktivnog tržišta rada	29
Odsek za strukovnu obuku	30
Porodiljsko odsustvo	31
Nezaposlenost i staranje	32
Odeljenje za socijalnu politiku i porodice	32
Odsek za socijalnu pomoć	32
Odsek za socijalne usluge	38
Pomoć za porodice dece sa posebnim potrebama	39
Staranje o napuštenoj deci	39
Sigurne kuće za zaštitu žrtava nasilja u porodici, trgovine ljudskim bićima i zlostavljane dece	40
Odsek za lica za posebnim potrebama i starija lica.....	43
Odeljenje za porodice palih boraca i ratne invalide	45
Porodice palih boraca	46
Civilne žrtve	47
Invalidi OVK.....	47
Civilni invalidi	48
Nestala lica OVK-a	49
Nestali civili	50
Porodice preminulih ratnih invalida	51
Porodice preminulih civilnih invalida.....	51
Negovatelji civilnih invalida.....	52
Negovatelji ratnih invalida	52

Zahvalnica

Mreža Žena Kosova (MŽK), zahvaljuje ministru rada i socijalne zaštite, g-dinu Arbanu Abrašiju, koji je ponudio svoju punu podršku u procesu sprovođenja ove analize. Mi se, takođe zahvaljujemo stalnom sekretaru Izedinu Bitićiju i g-dinu Nedžatu Sulji, službenik za finansije, za njihovu podršku od vitalnog značaja. Politički savetnici ministra, g-din Fatmir Hadžoli i g-din Alban Bokši su, takođe olakšali proces. Ovaj posao ne bi bio moguć bez važnog doprinosa direktora, službenika za finansije i osoblja za prikupljanje podataka iz svih odeljenja i odseka u okviru Ministarstva. Autori se, takođe zahvaljuju izvršnom direktoru MŽK Igbali Rogova na njenom ohrabrenju i podršci tokom čitavog procesa.

GIZ je ljubazno obezbedio finansijsku podršku za ovu analizu, kao i tehničku podršku MŽK u Ministarstvu tokom procesa prikupljanja podataka.

MŽK, takođe želi da se zahvali Iljirijani Banjska i Elizabeti Murati, koje su podržale prikupljanje i analizu podataka, i Ada Shima za njene dragocene komentare i predloge na prvi nacrt izveštaja.

Skraćenice

PATR	Program aktivnog tržišta rada
ASK	Agencija za statistiku Kosova
OCD	Organizacija civilnog društva
CZŽD	Centar za zaštitu žena i dece
CSŽD	Centar za smeštaj žena i dece
SUIZ	Informacioni sistem za upravljanje zapošljavanja
GIZ	<i>Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit</i>
RRB	Rodno ravnopravni budžet
UPK	Uprava penzija Kosova
ZKK	Zaštitni korpus Kosova
BSK	Bezbednosne snage Kosova
MŽK	Mreža Žena Kosova
LHBT	Lezbejke, homoseksualci, biseksulaci i transrodne osobe
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
NVO	Nevladina organizacija
ZŽST	Zaštiti žrtve spreći trgovinu
RAE	Romi, Aškali i Egipćani
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
OSPP	Odeljenje za socijalnu politiku i porodice
ŠSP	Šema socijalne pomoći na Kosovu
OSU	Odsek za socijalne usluge
CSR	Centar za socijalni rad
MoR	Memorandum o razumevanju
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
CDŽ	Centar za dobrostanje žena

Kratak pregled

Ovaj izveštaj analizira rodni odaziv dve ekonomske kategorije u okviru Ministarstva rada i socijalne zaštite (MRSZ): plate i dnevnice i subvencije i transfere. Rodno ravnopravni budžet (RRB) omogućava delotvornije, efikasnije, transparentnije i pravičnije budžetsko planiranje i izvršenje. RRB uključuje integrisanje rodne perspektive u budžetskim procesima i dokumentima. To zahteva analizu potencijalno različitih uticaja koji planirani troškovi i izdvojena sredstva imaju na muškarce i žene. Pored rodni razlika, budžet treba da učestvuje za potencijalno različite potrebe *različitih* žena i muškaraca, u daljem tekstu: „Rod+“. Različite žene i muškarci mogu imati različite prioritete, interese i potrebe. Na primer, osobe koje žive u ruralnim mestima mogu imati drugačije potrebe od onih u urbanim; mlađe žene drugačije od starijih muškaraca i nezaposlene osobe drugačije od onih koji su zaposleni. Osobe drugačijih nacionalnosti mogu da se suoče sa različitim izazovima. Osobe drugačijih nacionalnosti mogu da se suoče sa drugačijim izazovima. Pošto je vlada odgovorna za kreiranje politike koja će biti od koristi svojim različitim građanima, državni budžeti treba da obezbede da će se različite potrebe različitih građana uzeti u obzir i rešiti prilikom planiranja i implementacije budžeta.

Ključni nalazi

Odeljenje za Ljudske Resurse

- Uprkos poboljšanjima od 2014. godine, Albanke su i dalje nedovoljno zastupljene u MRSZ, posebno na nivoima odlučivanja i višim stepenima plata. Muškarci su nešto manje zastupljeni na nižim nivoima plata.

Penzioni Sistem na Kosovu

- Više žena prima osnovnu penziju od muškaraca.
- MRSZ trenutno ne održava podatke razvrstane po svim nacionalnostima i geografskoj lokaciji.
- Žene konstanto manje dobijaju penzije od doprinosa u odnosu na muškarce, jer su imale manje šanse da se zaposle u toku svog radnog veka.
- Podaci sa popisa pokazuju da ne primaju sve osobe sa „značajnim“ invaliditetom ovu penziju.
- Podaci sa popisa, takođe, pokazuju da ima više žena sa invaliditetom od muškaraca. Ženama možda nedostaju informacije o ovim prednostima.
- Broj i učešće albanskih i ne-albanskih žena koje primaju ovu penziju je značajno smanjen između 2014. i 2015. godine, jer su počele da primaju penziju od doprinosa.
- Iako podaci iz popisa pokazuju da ima više slepih žena od muškaraca, više muškaraca prima ovu penziju. Slephe Albanke možda nisu svesne svojih prava na ovu penziju. Slephe Albanci takođe dobijaju više penzionih sredstava od slepih Albanci, iako razlozi, zašto je to tako, nisu jasni.

Odeljenje za Rad i Zapošljavanje

- Albanci su skloni da više koriste službe za zapošljavanje nego albanske žene, iako Albanke imaju tendenciju da budu nezaposlene po višim stopama, naročito mlade žene. Među Romima, Aškalijima i Egipćanima, muškarci takođe imaju tendenciju da se više registruju u službama za zapošljavanje od žena iste etničke grupe.
- Analiza o radnoj snazi za 2014, nije uključila podatke razvrstane po rodu i etničkoj pripadnosti.
- Konstantno su skoro tri puta koliko muškarci, toliko i žene, bili zaposleni od strane službi za zapošljavanje. Albanci su u većoj stopi zaposleni od albanskih žena u odnosu na populaciju nezaposlenih lica na Kosovu. Žene iz svih starosnih grupa se manje registruju u službama za zapošljavanje, iako imaju veću stopu nezaposlenosti od muškaraca.

- U 2014, samo 6% zaposlenih uz pomoć službi za zapošljavanje su bile mlade žene uzrasta 15-24, a samo 3% žena u starosti od 40-54. Mladi muškarci u starosti od 15-24 čine 23% zaposlenih. Muškarci u starosti od 25-39 su znatno više zastupljeni među zaposlenim licima.
- Podaci nisu bili prikupljeni u pogledu na broj i procenat ruralnih i urbanih žena i muškaraca registrovanih i zaposlenih od strane službi za zapošljavanje.
- Dok su žene i muškarci imali skoro jednake koristi od PATR u 2015. godini, muškarci su dobili nešto veći procenat dodeljenih sredstava. Muškarci takođe imaju nešto više koristi od programa subvencija za plate i samozapošljavanja nego žene.
- Više muškaraca je imalo koristi od centara za strukovnu obuku nego žene, iako je postignut napredak ka povećanju procenta žena korisnika u 2015. godini.
- Rešavanje visoke stope nezaposlenosti kod žena i nisko učešće na tržištu rada zahteva pažnju o pitanju staranja i identifikovanje alternativnih mogućnosti o staranju.

Odeljenje za Socijalnu Politiku i Porodice

- Za obe kategorije se može uočiti da dok muškarci češće primaju socijalnu pomoć za svoje porodice, žene su češće među članovima domaćinstva koji zavise od nje.
- Ukupan broj korisnika ŠSP kategorije I je povećan od 2013. do 2014. godine, ali učešće muškaraca i žena
- koji primaju ŠSP I je ostalo slično. Kao i prethodnih godina, većina članova porodice u domaćinstvima koji primaju ŠSP I su žene (56% u 2014. godini).
- Dok muškarci još uvek više primaju iz budžeta za ŠSP I (55% u 2014), procenat žena koje primaju se povećao za dva odsto od 2013. (sa 43% na 45%).
- Muškarci konstantno čine većinu direktnih primaoca ŠSP kategorije 2 (91% u 2012. i 2013. i 85% u 2014. godini). Međutim, procenat žena koje su direktni primaoci je porastao za 7% od 2013. do 2014. godine (od 8% do 15%).
- Više porodica sa dečacima sa posebnim potrebama primaju mesečnu pomoć od porodica sa devojčicama sa posebnim potrebama. Tako da više od ovog budžeta odlazi na porodice dečaka (58%) nego na porodice devojčica (42%).
- Od 2011. do 2015. godine sve sigurne kuće, osim jedne, su dobile jednak iznos godišnjeg finansiranja od strane MRSZ, bez obzira na broj smeštenih osoba. Počev od 2015. godine, MRSZ plaća sigurnim kućama 208.33 € mesečno po smeštenoj osobi. Sigurne kuće su kao korisnike imale samo žene i decu. Trenutno nema sigurnih kuća za muškarce i dečake starije od 12. godina. Takođe, nema sigurnih kuća koje ispunjavaju specifične potrebe za osobe LHBT. U pogledu geografske pokrivenosti, ne postoje sigurne kuće na severu Kosova, što doprinosi nedostatku pristupa sigurnim kućama za osobe srpske nacionalnosti koje su pretrpele nasilje.
- Veoma mali broj domova za starije osobe i lica sa posebnim potrebama postoje u odnosu na veličinu potencijalne ciljne grupe. Uslovi za korišćenje tih domova su strogi i mogu da postave starija lica u opasnost da budu primorani da ostanu u teškim situacijama u kući.

Odeljenje za Porodice Palih Boraca i Ratne Invalide

- S obzirom na prirodu rata na Kosovu, Albanci sa sela obično čine većinu smrtnih slučajeva, povreda, i nestalih civila kao i vojnog osoblja. Većina primanja iz ovog Odeljenja pripada članovima porodica, od kojih su većina Albanske žene sa sela, međutim ostali takođe dobijaju ova primanja.
- Albanke, pre svega iz ruralnih područja, čine većinu negovatelja lica sa posebnim potrebama kao posledica rata. Penzija za negovatelje ratnih invalida je 4.5 puta veća od penzije negovatelja civilnih invalida. Ipak, odgovornosti i rad obavljen od strane negovatelja u oba slučaja je sličan. Imajući u

vidu princip jednake zarade za jednak rad, ovo izgleda diskriminirajuće prema negovateljima civila, koji su obično žene.

Preporuke

Za Odeljenje za Ljudske Resurse

- Nastavak povećanja procenta žena zaposlenih na višim nivoima plata godišnje sve dok se zakonski uslov za 50% zaposlenih žena na svim nivoima plata ne postigne. Ovo se može postići kada postoje radna mesta putem afirmativne akcije u postupku zapošljavanja, kao što je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti polova.
- Analiziranje podataka razvrstanih po rodu zaposlenih u MRSZ prema rangu i nivoima plata svake godine.

Za Pensionsi Sistem na Kosovu

- Održavati podatke razvrstane po rodu i svim etničkim pripadnostima.
- Unakrsna provera broja i procenta korisnika po etničkoj pripadnosti sa popisom i demografskim podacima može omogućiti „čišćenje“ penzionih spiskova. Ovo može da obezbedi dovoljno sredstava za povećanje osnovnih penzija bez potrebe za bilo kakvim povećanjem rashoda putem efikasnije potrošnje.
- Razmotriti povećanje osnovne penzije, a ne samo penzije od doprinosa, zbog poboljšanja životnih uslova starih lica koji zavise od ove penzije, naročito žene.
- Rad sa organizacijama civilnog društva (OCD) koje pomažu osobama sa invaliditetom i medijima kako bi se osiguralo da su svi svesni svog prava na ovu penziju, ciljajući posebno na žene prilikom davanja informacija.
- Razmisliti o donošenju politike za parlamentarno razmatranje koja bi omogućila osobama sa invaliditetom da nastave da primaju istu penziju i kada navrše 65 godina.
- Saradnja sa slepim udruženjima, naročito sa udruženjima za slepe kojima rukovode žene, radi informisanja ljudi o njihovim pravima na ovu penziju, posebno Albanke.

Za Odeljenje za Rad i Zapošljavanje

- Preduzeti aktivne napore na terenu u saradnji sa ženskim organizacijama i medijima koji nastoje da povećaju broj Albanaca, Roma, Aškalija i Egipćana registrovanih u službi za zapošljavanje, čime se povećava procenat korisnika, odnosno žena.
- Rešavanje visoke stope nezaposlenosti kod žena na Kosovu, kao vladin prioritet, zahteva afirmativne akcije Odeljenja i službe za zapošljavanje da podstaknu više žena da se registruju, naročito albanke i žene iz grupa Roma, Aškalija i Egipćana. Takve afirmativne akcije za poboljšanje rodne ravnopravnosti na Kosovu su predviđene u Zakonu o ravnopravnosti polova.
- Zahtev da se podaci iz Ankete o radnoj snazi razvrstaju po rodu i etničkoj pripadnosti tako da se ova informacija može koristiti za rodnu analizu.
- Osoblje službe za zapošljavanje treba da bude obučeno, a zatim da se ohrabre da koriste afirmativne akcije kojima će se povećati procenat žena za koje će obezbediti zaposlenje, posebno mladim ženama, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova. Ovo se može postići postavljanjem kvota za procenat poslova koje službenici moraju naći za žene i muškarce različitih starosnih dobi. Ciljani odnos polova osoba zaposlenih u svakoj starosnoj grupi se može postepeno poboljšati svake godine dok se ne postigne jednakost.
- S obzirom na visoku stopu nezaposlenosti među mladim ženama (71,7%) i mladićima (56,2%), službe za zapošljavanje treba da postavie afirmativne akcije koje će podstaći više mladih da se

registruju u službama za zapošljavanje i daju prioritet identifikovanju mogućnosti zapošljavanja za osobe ovih starosnih grupa.

- Saradnja sa OCD, naročito OCD kojima rukovode žene, da podstaknu više žena da se registruju u službama za zapošljavanje. Napori registrovanja treba posebno da se usmere ka mladim ženama (15-24).
- Početi sa prikupljanjem podataka u vezi sa brojem i procentima ruralnih i urbanih žena i muškaraca registrovanih i zaposlenih od strane službi za zapošljavanje.
- U cilju smanjenja nezaposlenosti na Kosovu kao prioritet vlade, s obzirom na nejednako učešće žena na tržištu rada i veću potreba žena kao ciljne grupe, pristalice i realizatori PATR mogu stvoriti dodatne afirmativne akcije da osiguraju da više žena ima koristi od ovih programa nego muškarci. Takve afirmativne akcije bi trebalo da ostanu na snazi sve dok učešće žena i muškaraca na tržištu rada dostigne jednak nivo, kao što je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti polova.
- Nastaviti sa implementacijom afirmativnih akcija kako bi se osiguralo da se žene registruju i okončaju strukovno obučavanje barem u jednakim procentima kao muškarci.
- Investiranje u pristupačne ustanove za brigu (privatno, javno ili privatno-javno partnerstvo), kao afirmativne akcije predviđene Zakonom o ravnopravnosti polova, koje će stvoriti radna mesta za žene i muškarce i omogućiti većem broju žena da rade pružajući usluge staranja.

Za Odeljenje za Socijalnu Politiku i Porodice

- Sprovesti studiju o tome zašto znatno više muškaraca nego žena prima ŠSP, kao i kako se socijalna pomoć distribuira u porodici kako bi se osiguralo da članovi porodice koji ne primaju socijalnu pomoć da podjednako koriste. Ako se utvrdi da postoji diskriminacija u distributivnoj praksi, identifikovati načine da se osigura da socijalna pomoć stiže kod svih članova porodice.
- Osigurati da sve osobe koje primaju ŠSP, uključujući i članove porodice, imaju informacije o tome kako mogu prijaviti zloupotrebu ili promenu primaoca pomoći, osiguravajući da su ljudi svesni svojih prava. To može obuhvatati, na primer, kampanju u kojoj se posebno ciljaju žene.
- Uspostaviti konkretne pokazatelje i aktivnosti ka povećanju učešća žena primaoca ŠSP transfera.
- Saradnja sa organizacijama civilnog društva koje rade sa osobama sa ograničenim sposobnostima, posebno ženskim organizacijama, kao i medijima kako bi se osiguralo da porodice sa devojkicama sa invaliditetom budu svesne prava koja njihova deca imaju u vezi sa ovim pogodnostima.
- Povećati po jedan odsto godišnje procenat porodica sa devojkicama koje primaju ovu pogodnost dok se ne dostigne 50%.
- Saradnja sa organizacijama civilnog društva koje rade sa osobama sa ograničenim sposobnostima, posebno ženskim organizacijama, kao i medijima kako bi se osiguralo da porodice sa devojkicama sa invaliditetom budu svesne prava koja njihova deca imaju u vezi sa ovim pogodnostima.
- Povećati po jedan odsto godišnje procenat porodica sa devojkicama koje primaju ovu pogodnost dok se ne dostigne 50%.
- Budžet za najmanje jednu sigurnu kuću koja će primati muškarce i dečake u uzrastu od 12 godina, jednu sigurnu kuću za osobe LHBT, kao i sigurnu kuću na severu Kosova. To bi moglo uključiti ugovaranje ovih usluga.
- Nastavak finansiranja sigurnih kuća prema broju smeštenih osoba. Napraviti tačne procene troškova sigurnih kuća po osobi pažljivo prateći trendove u trenutnim troškovima pružanja sigurnih kuća tokom vremena. Ovo može pomoći MRSZ da poboljša budžetiranje radi ispunjavanja svoje zakonske obaveze da u buduće zaštiti, rehabilituje i ponovo integriše osobe koje su pretrpele nasilje.

- Ulaganje u centre, barem za dnevnu negu, i blaži uslovi bi mogli da doprinesu poboljšanju životnih uslova i nezavisnosti za starije osobe, stvaranje novih radnih mesta i omogućiti osobama koje se trenutno brinu o osobama sa posebnim potrebama ili starima da se uključe u tržište rada.

Za Odeljenje za Porodice Palih Boraca i Ratne Invalide

- Demografski podaci o korisnicima ovih penzija mogu biti korisni u obezbeđivanju lakog pristupa uslugama koje se odnose na ove penzije, s obzirom na njihove specifične potrebe.
- S obzirom na izmenu Zakona br. 04/L-054 o statusu i pravima palih boraca i ratnih invalida, osigurati jednaku zaradu za jednak rad koji obavljaju svi negovatelji lica koja su pretrpela povrede tokom rata.

Uvod

Muškarci i žene imaju različite prioritete, interese i potrebe. Osim rodni razlika, potrebe i prioriteta različitih žena i muškaraca mogu da se razlikuju. Na primer, građani koji žive u ruralnim mestima mogu imati drugačije potrebe od osoba koje žive u gradskim mestima; mlade žene se razlikuju od starijih muškaraca; nezaposlena lica se razlikuju od onih koji su zaposleni i lica različitih nacionalnosti mogu naići na različite probleme. Pošto vlada postoji da donosi politike koje će biti od koristi svojim različitim građanima, državni budžeti treba da osigura da se različite potrebe različitih građana uzmu u obzir i reše prilikom planiranja budžeta i implementacije.

Rodno ravnopravni budžet (RRB) može učiniti planiranje i izvršenje budžeta vlade efikasnijim, efektivnijim, transparentnijim i pravičnim. RRB uključuje integrisanje rodne perspektive u budžetskim procesima i dokumentima. On zahteva analizu diferencijalnog uticaja koji planirane troškove i izdvojena sredstva imaju na muškarce i žene. Pored same rodne analize, budžet treba da uključuje potencijalno različite potrebe različitih žena i muškaraca. U daljem tekstu ovom izveštaju, pozivaćemo se na to kao: „Rod+”. To uključuje analiziranje stepena do kojeg usluge i pogodnosti vlade zadovoljavaju potrebe različitih žena i muškaraca, različitog uzrasta, nacionalnosti i drugih relevantnih demografskih razlika.

Od 2015. godine, robustan pravni okvir na Kosovu obavezuje budžetske organizacije da sprovedu RRB. Novi Zakon o ravnopravnosti polova definiše RRB kao:

[I]mplementacija rodne integracije u budžetskom procesu. To znači budžetska procena u pogledu pola, u slučajevima kada je rodno pitanje uzeto u obzir na svim nivoima budžetskog procesa, prihoda i troškova sa ciljem promovisanja jednakosti žena i muškaraca.¹

Pored toga, član 5.1.5, obavezuje sve institucije Republike Kosova da uključe „rodno budžetiranje u svim oblastima, kao neophodno sredstvo za obezbeđenje principa rodne ravnopravnosti u prikupljanju, distribuciji i određivanju izvora“.² Pored toga, budžetski cirkular 2016/02, objavljen od strane Ministarstva finansija i korišćen da obavesti budžetske organizacije o strukturi troškova za narednu godinu, definisao je RRB i pružio tabele koje su sva ministarstva³ i opštine trebale da popune.⁴ Dakle, sada postoji prilično jak pravni okvir za institucionalizaciju RRB na Kosovu. Osim toga, mnogi zvaničnici su bili izloženi rodnom budžetiranju i kao koncept i kao praktičnim sredstvom kroz obuku i vežbanje.

Među ministarstvima na Kosovu, Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ) ima najduže iskustvo sa RRB. U 2014. godini, Mreža Žena Kosova (MŽK), *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit* (GIZ) i MRSZ su saradivali u analiziranju podataka MRSZ iz RRB perspektive i korišćenje tih podataka za planiranje budžeta. U 2015. godini, partneri su stvarali na ovoj pozitivnoj saradnji, šireći analizu na Rod+, koja je uključivala ispitivanje budžetskih izdvajanja za žene i muškarce različitih starosnih dobi, nacionalnosti i geografskih područja. Ova analiza je nastojala da podrži bolje informisane i više ciljanih programa i potrošnju koja zadovoljava potencijalno različite potrebe različitih građana Kosova. Dublje ispitivanje drugih demografskih kategorija može ukazati na potencijalne oblasti socijalne isključenosti i marginalizacije. Ovaj izveštaj ocenjuje ko je imao koristi od usluga i programa

¹ Skupština Republike Kosovo, Zakon br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova, 2015, na: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=3,191,1110>, član 3.1.17.

² Zakon o ravnopravnosti polova, član 5.1.5.

³ Ministarstvo finansija Republike Kosovo, Budžetski Cirkular 2015/02 za opštine, 2015, na: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/KobitPC/My%20Documents/Downloads/Budzetski%20Cirkular%202016-02%20za%20Opstine.pdf>

⁴ Ministarstvo finansija Republike Kosovo, Budžetski Cirkular 2015/02 za opštine, 2015, na: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/KobitPC/My%20Documents/Downloads/Budzetski%20Cirkular%202016-02%20za%20Opstine.pdf>

MRSZ u prošlosti, poredi trenutne korisnike sa ciljnim grupama i onima kojima su takve usluge najpotrebnije i koristi te informacije da daje preporuke u vezi sa budućim planiranjem rashoda.

Izveštaj počinje sa pregledom demografije na Kosovu, koji je neophodan za identifikaciju potreba. Zatim sprovodi Rodnu⁺ analizu različitih odeljenja i odseka u MRSZ, njihove budžete i korisnike. Fokus je na tome kako su usluge, subvencije i transferi MRSZ imale koristi na ciljne grupe. Ovaj izveštaj samo ispituje dve kategorije rashoda (plate i dnevnice; subvencije i transfere), jer su one verovatno najvažnije u pogledu korisnika i ciljnih grupa. Pored toga, podaci podeljeni po rodu trenutno nisu dostupni za detaljnu analizu drugih kategorija rashoda. Svi podaci su dobijeni od strane odgovarajućih odeljenja i odseka MRSZ, osim ako nije drugačije naznačeno. Dakle, sve projekcije za naredne godine izražene u tabelama su napravljene od strane odgovarajućih odeljenja i odseka u okviru Ministarstva.

Preporuke zasnovane na dokazima su predstavljene za svako odeljenje i odsek prema efektivnijoj i efikasnijoj potrošnji koja unapređuje ravnopravnost polova u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova. Ovo uključuje identifikaciju specifičnih ciljeva, indikatora i aktivnosti, gde postoje, prema unapređenju rodne ravnopravnosti i usmerenije rashode na različitim demografskim grupama unutar svakog odeljenja i odseka.

Ključni demografski podaci kao osnov za rodnu analizu

Da bi se ocenilo u kojoj meri su usluge i rashodi MRSZ rešili potrebe različitih demografskih grupa, mora se znati demografski sastav ciljne populacije. Od oko 1,739,825 građana Kosova u 2011. godini, 49,6% su bile žene, a 50,3% muškarci. Što se tiče geografske lokacije, 38% stanovnika Kosova je živelo u urbanim, a 62% u ruralnim sredinama. Procenat žena i muškaraca koji žive u ruralnim i urbanim područjima je prilično sličan.⁵ Očekivalo se da će se broj stanovnika na Kosovu povećati između 2013. i 2018. godine, a da će odnos između polova ostati sličan (vidi: tabelu 1).⁶

Tabela 2 pokazuje: Albanci čine 93% od svih muškaraca koji žive na Kosovu, Srbi 1,4%, Turci 1%, Bosanci 1,5%, Romi 0,5%, Aškali 0,9% i Egipćani 0,6% muškaraca. Albanke čine 92,8% od svih žena, Srkinje 0,7%, Turkinje 1%, Bosanke 0,5%, Romkinje 0,5%, Aškali 0,8% i Egipćanke 0,6% žena. Zbog niskog učešća Srba u

Godina	Ukupno	Muškarci	Žene
2013	1,805,853	909,523 (50%)	896,329 (50%)
2014	1,816,891	915,395 (50%)	901,496 (50%)
2015	1,827,231	921,133 (50%)	906,098 (50%)
2016	1,836,978	926,829 (50%)	910,149 (50%)
2017	1,847,632	932,447 (50%)	915,185 (50%)
2018	1,857,867	937,950 (50%)	919,917 (50%)

Tabela 2. Etnički sastav Kosova u 2011 po rodu

Etnička pripadnost	Svi	% rod etničke pripadnosti		% stanovništva Kosova		Sve etničke pripadnosti
		Muš.	Žene	Muš.	Žene	
Albanci	1,616,869	50%	50%	47%	46%	93.00%
Srbi	25,532	51%	49%	0.75%	0.72%	1.47%
Turci	18,738	50%	50%	0.50%	0.50%	1.0%
Bosanci	27,533	48%	52%	0.80%	0.80%	1.60%
Romi	8,824	50%	50%	0.30%	0.80%	1.1%
Aškali	15,436	51%	49%	0.50%	0.50%	0.90%
Egipćani	11,524	50%	50%	0.30%	0.30%	0.60%
Goranci	10,265	50%	50%	0.30%	0.30%	0.60%

⁵Prema podacima popisa, 38.3% žena živi u urbanim, a 61.6% u ruralnim područjima; 37.7% muškaraca živi u urbanim, a 63.2% u ruralnim područjima.

⁶ Agencija za statistiku Kosova (ASK), *Projekcije stanovništva Kosova 2011-2061*, 2013, na: <https://ask.rks.gov.net/rekos2011/repository/docs/PROJEKCIJE%20STANOVNIŠTVA%20KOSOVA%202011-2061.pdf>

popisu, procenjuje se da dodatni broj Srba žive na severu Kosova.⁷

Međutim, u skladu sa kosovskim zakonodavstvom, u nekoliko navrata diskutovanim u ovom izveštaju, oni izgleda nemaju pravo da koriste usluge na Kosovu ako nisu registrovani kao građani Kosova. Stoga, podaci popisa se koriste za izračunavanje procenta stanovništva.

Starost može biti važna demografska kategorija u ispitivanju subvencije socijalne pomoći, uključujući i za penzionere. Na Kosovu, u 2011. godini, decu do devet godina čini skoro 18% stanovništva (vidi: tabelu 3), od kojih je 52% dečaka, a 48% djevojčica. Osobe uzrasta 10-19 čine 20% stanovništva, od kojih je 52% dečaka/muškaraca i 48% /devojčica/žena. Osobe uzrasta 19-39 čine 32% stanovništva, u rodnom odnosu od 50%. Osobe 39-64 čine 27% stanovništva, 43% muškaraca i 57% žena. Osobe 65 i starije, čine 12% stanovništva, i u ovoj starosnoj kategoriji je 53% žena i 47% muškaraca.

Tabela 4 sumira procenjeni broj osoba koji imaju različite vrste invaliditeta na Kosovu, na osnovu podataka iz popisa iz 2011. godine. Žene čine oko 53,5% osoba sa invaliditetom, dok muškarci čine 46,5% .

Tabela 3. Stanovništvo Kosova prema starosnim grupama i rodu u 2011

Starosna grupa	Ukupno	Ukupn o%	% mušk arci	% žene
0-9	310,651	17.9%	52%	48%
10-19	351,858	20.2%	52%	48%
19-39	558,189	32.1%	50%	50%
39-64	472,948	27.2%	43%	57%
65+	207,691	12.0%	47%	53%

Tabela 4. Broj osoba sa invaliditetom na Kosovu prema vrsti invaliditeta i rodu

Vrsta invaliditeta	Muškarci	% muškarci	Žene	% žene	Ukupno
Gubitak sluha ili teško oštećenje sluha	5,252	52.86%	4,683	47.13%	9,935
Gubitak vida ili teško oštećenje vida	4,647	49.25%	4,788	50.75%	9,435
Značajna ograničenja u osnovnim fizičkim aktivnostima, kao što su hodanje, penjanje, podizanje objekta, itd.	14,577	46.17%	16,990	53.82%	31,567
Učenje ili intelektualni invaliditet	2,641	47.10%	2,966	52.89%	5,607
Psihološke ili emotivne teškoće	4,217	51.85%	3,916	48.15%	8,133
Drugo, uključujući bilo koje dugogodišnje bolesti	12,044	42.09%	16,567	57.90%	28,611

Odgovornosti Ministarstva rada i socijalne zaštite

MRSZ je odgovorno da obezbedi socijalnu dobrobit građanima na Kosovu. Njegove odgovornosti i nadležnosti, između ostalog, uključuju:

- Razvoj politika u vezi sa socijalnom zaštitom, obezbeđivanje i nadzor njihove implementacije
- Promocija i podrška zapošljavanju
- Prepoznavanje i rešavanje potreba socijalne pomoći građana
- Zaštita porodica i maloletnika putem programa socijalne zaštite⁸

⁷ Prema Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), 22,530 Srba živi u severnoj Mitrovici, 18,000 u Leposaviću, 16,000 u Zvečanu i 13,900 u Zubinom Potoku, ukupno 70,430 samo na severu.

⁸ Vlada Kosova, Uredba br. 02/2012 o oblastima administrativnih odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava, 2011, na: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Odluke__60.pdf Dodatak 10.

U susret sprovođenju svojih odgovornosti, MRSZ je stvorilo sektorsku strategiju koja ima četiri strateška cilja:

- **Strateški cilj 1:** Povećanje zaposlenosti, razvoj veština i obezbeđivanje/uspostavljanje/rad na boljem funkcionisanju tržišta rada
- **Strateški cilj 2:** Poboljšanje socijalnog staranja putem povećanja kvaliteta socijalnih i porodičnih usluga, sa posebnim fokusom na marginalizovane grupe
- **Strateški cilj 3:** Razvoj održivog penzijskog sistema i povećanje institucionalnih kapaciteta za ostvarivanje prava i prednosti boljih usluga za starosnu penziju i ratne penzije.
- **Strateški cilj 4:** Jačanje uloge socijalnih partnera u razvoju društveno-ekonomskih politika, poboljšanje radne sredine zaposlenih i smanjenje neformalne zaposlenosti.⁹

Da bi se postigli ovi ciljevi, analiza potreba ovih različitih ciljnih grupa je važna. Takva analiza mora uključiti podatke razvrstane po rodu u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova za podatke razvrstane po rodu i RRB.

Odeljenje za ljudske resurse

Odeljenje za ljudske resurse upravlja zapošljavanjem osoblja; poboljšava veštine i obuku osoblja i koordinira planiranje ljudskih resursa, pored ostalih odgovornosti¹⁰. Podaci iz Odeljenja za ljudske resurse su korisni za informisanje RRB u vezi sa kategorijom budžeta o rashodima za plate i dnevnice.

Tabela 5 pokazuje da, dok žene čine blagu većinu zaposlenih u MRSZ na nižim nivoima plata, muškarci su zaposleni na znatno višim nivoima, tj. na višim nivoima plata.¹¹ Blago poboljšanje se može primetiti u odnosu na 2014. godinu, kada nije bilo žena zaposlenih na nivou plate od 600 €+.¹² Međutim, muškarci i dalje dobijaju veliku većinu troškova iz ove kategorije rashoda i procenat žena u pozicijama odlučivanja (19%) nije u skladu sa zahtevima novog Zakona o ravnopravnosti polova (50%).

Tabela 6 pokazuje da je u većina zaposlenih u MRSZ bilo Albanaca (48% u 2013-2014). Ovaj procenat se povećao na 55% u 2015. godini. Albanke čine 42% do 46% zaposlenih od 2013. do 2015. godine. U 2013. i 2014. godini, Albanke su bile manje zastupljene, pošto čine 46% od ukupnog stanovništva Kosova. Manjinske etničke grupe su izgleda adekvatno zastupljene u MRSZ prema njihovom procentu stanovništva na Kosovu. Ovo može doprineti tome da su interesi različitih žena i muškaraca na Kosovu uzeti u obzir u politikama i programima MRSZ.

Tabela 6. Broj i procenat zaposlenih u MRSZ prema rodu i etničkoj pripadnosti u 2015

Godina	Ukupno	Alb.m	Alb.m. %	Alb. ž.	Alb.ž.%	Srbi m.	Srbi m.%	Srbi ž.	Srbi ž.%	Romi m.	Romi m.%	Drugi muškarci	Drugi m.%	Druge ž.	Druge ž.%
2013	1,013	483	48%	426	42%	48	5%	35	3%	1	0.1%	3	0.3%	17	2%
2014	978	471	48%	411	42%	34	3%	40	4%	5	0.5%	2	0.2%	15	2%
2015	794	436	55%	358	45%	32	4%	38	5%	5	0.6%	2	0.3%	15	2%

⁹ Prevod i adaptacija iz MRSZ, *Sektoralne strategije Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu 2014-2020*, Priština: 2014.

¹⁰ Vlada Kosova, sajt MRSZ, na: <https://mpms.rks-gov.net/hr-hr/procelje.aspx>.

¹¹ Nažalost, Odsek nije pružio podatke u vezi sa trenutnim iznosom primljenim od strane žena i muškaraca, iako ovi podaci postoje.

¹² MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, Priština: 2014, na:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140702111943387.pdf>.

Ključni nalazi

- Uprkos poboljšanjima od 2014. godine, Albanke su i dalje nedovoljno zastupljene u MRSZ, posebno na nivoima odlučivanja i višim stepenima plata. Muškarci su nešto manje zastupljeni na nižim nivoima plata.

Preporuke

- Nastavak povećanja procenta žena zaposlenih na višim nivoima plata godišnje sve dok se zakonski uslov za 50% zaposlenih žena na svim nivoima plata ne postigne. Ovo se može postići kada postoje radna mesta putem afirmativne akcije u postupku zapošljavanja, kao što je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti polova.
- Analiziranje podataka razvrstanih po rodu zaposlenih u MRSZ prema rangu i nivoima plata svake godine.

Penzioni sistem na Kosovu

Dizajniran u 2003. godini, aktuelni penzioni sistem Republike Kosovo ima tri stuba: i) starosnu „osnovnu penziju“ i invalidsku penziju; II) obaveznu penziju od doprinosa; i III) druge dobrovoljne šeme.¹³ Ova analiza se fokusira na prva dva stuba, za koje Vlada Kosova ima budžetsku odgovornost.¹⁴

Osnovna penzija

Zakon br. 04/L-101 o penzijskim fondovima Kosova definiše „osnovnu penziju“ kao „Penziju koju Penzijska administracija plaća svim licima koja su stanovnici Kosova i koja su navršila godine starosti za penzionisanje.“¹⁵

Na taj način svi građani Republike Kosovo (žene i muškarci), koji imaju preko 65 godina imaju pravo na ovu penziju. Ova penzija se ne vezuje sa prethodnim doprinosom u penzionom sistemu. Penzijska administracija Kosova (PAK) je odgovorna za upravljanje ove penzije putem mesečnog transfera novca. Iznos osnovne penzije distribuiran po osobi se treba postaviti na godišnjem nivou, usklađen sa iznosom potrebnim za minimalnu potrošnju po mesečnoj potrošačkoj korpi.¹⁶ Svaki iznos manji od

ovog će izložiti penzionera na rub siromaštva. Tabela 7 pokazuje kako se mesečna osnovna penzija promenila od 2011. do 2015. godine, uključujući vladine projekcije za 2016-2018. godinu. Ona pokazuje da penzija distribuirana po osobi mesečno u 2011-2013 nije bila usklađena sa minimalnom potrošačkom korpom (63 € u 2012). Međutim, u 2014. godini, penzije su povećane do 75 € mesečno. Iako je ovo više od minimalne potrošačke korpe, bilo bi veoma teško za lice da samostalno živi i ima

Tabela 7. Mesečne osnovne penzije 2011-2018

Godina	Mesečna penzija	Godišnji budžet izdvojen za osnovne penzije
2011	€45	n/a
2012	€50	n/a
2013	€60	€87,340,090
2014	€75	€108,312,220
2015	€74	€119,083,714
2016	€74	€123,480,000
2017	€74	€134,602,500
2018	€74	€128,955,000

¹³ Grupa za pravne i političke studije, *Penzioni sistem na Kosovu: Review of current state, main challenges and gaps*, (Pregled trenutnog stanja, glavni izazovi i nedostaci), Priština: 2012, na:

<http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2006%202012%20eng.pdf>

¹⁴ Treći stub uključuje privatnu dobrovoljnu penzijsku šemu koja je predmet licenciranja od strane Centralne banke Kosova.

¹⁵ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 04/L-101, 2012, na: [http://www.bqk-](http://www.bqk-kos.org/repository/docs/2012/Zakon%20Penzijskim%20Fondovima.pdf)

[kos.org/repository/docs/2012/Zakon%20Penzijskim%20Fondovima.pdf](http://www.bqk-kos.org/repository/docs/2012/Zakon%20Penzijskim%20Fondovima.pdf).

¹⁶ Svetska banka, *The Kosovo Pension Reform: Achievements and Lessons*, (Penzione reforme na Kosovu: Dostignuća i lekcije), 2007, na: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Pensions-DP/0707.pdf> i Grupa za pravne i političke studije, *Pension System in Kosovo*, (Penzioni sistem na Kosovu), str. 7.

smeštaj sa ovim iznosom novca. Prema tome, starije osobe koje primaju ovu penziju verovatno još uvek zavise od drugih članova porodice kako bi preživeli.

U 2014,¹⁷ ukupan budžet za osnovne penzije je iznosio 108,312,220 €. Iz ovog iznosa, žene su dobile 77,547,060 € (71.6%), a muškarci 30,765,160 € (28.4%). Pored toga, Tabela 8 pokazuje da kontinuirano više žena nego muškaraca koristi osnovnu penziju. Oko 65% subvencija osnovne penzije je distribuirano ženama i 35% muškarcima. Podaci iz popisa stanovništva 2011. godine pokazuju da ima više žena koje su starije od 65 godina nego muškaraca. I pored toga, iznos osnovnih penzija plaćen ženama (65%) iznosi više od njihovog procenat stanovništva (53%). Razlika u prednosti se možda može pripisati činjenici da su istorijski žene manje nego muškarci radile na Kosovu. Zbog toga se više muškaraca kvalifikuju za penziju od doprinosa (vidi dole) nego žene. Kao rezultat toga, više žena prima osnovnu penziju od muškaraca.

Tabela 8, takođe ilustruje da postoji razlika u procentu korisnika prema rodu u odnosu na procenat troškova za lica tog pola. Na primer, u 2015. godini, muškarci čine 32% korisnici, ali su dobili 44% od rashoda. Prema MRSZ, ova razlika se pojavljuje zbog retroaktivne penzije.¹⁸ Na primer, ako osoba aplicira da postane korisnik penzije, postupak za ocenu i odobravanje prijave traje najmanje 90 dana, ali će zatim podnosilac aplikacije retroaktivno primiti penziju za period tokom kojeg je razmatran zahtev.

Tabela 8. Korisnik osnovne penzije prikazan po rodu

Godina	Korisnici	Ukupan budžet	Muškarci	€ potrošen za muškarce	Žene	€ potrošen za žene
2013	117,042	87,340,090	51,954 (35%)	30,769,200 (35%)	76,418 (65%)	56,570,890 (65%)
2014	125,883	108,312,220	43,839 (32%)	30,765,160 (28%)	82,044 (68%)	77,547,060 (72%)
2015	132,383	118,028,580	46,772 (32%)	52,311,782 (44%)	85,611 (68%)	65,716,798 (56%)
2016	139,100	123,480,000	49,526 (33%)	54,496,082 (44%)	89,574 (67%)	68,983,918 (56%)
2017	145,200	128,955,000	51,954 (33%)	56,888,796 (44%)	93,246 (67%)	72,066,204 (56%)
2018	151,500	134,602,500	55,358 (33%)	59,564,691 (44%)	96,142 (67%)	75,037,809 (56%)

Projekcije izrađene od strane MRSZ za naredne godine sugerišu da će se broj korisnika osnovne penzije postepeno povećavati, kao i prpratni ukupni budžet. Međutim, iznos penzije primljen po osobi (oko 888 € godišnje) i procenat korisnika koje su žene (67%) i muškarci (33%) je planiran da ostane konstantan.

¹⁷ Ovo je poslednja godina sa kompletnim dostupnim podacima. Iako podaci postoje za 2015, oni uključuju samo prvih šest meseci.

¹⁸ MŽK razgovor, 2015.

Do danas, procenat osnovnih penzija primljenim od strane albanskih muškaraca je iznosio 25% u 2015. godini, 51% od albanskih žena, 11% ne-albanskih muškaraca i 13% ne-albanskih žena. Ukupno 29,918 lica nealbanske nacionalnosti je primilo osnovnu penziju u 2014. godini (vidi: tabelu 9), uključujući i 44,5% muškaraca i 55,4% žena. MRSZ trenutno ne održava podatke razvrstane po nacionalnosti različitih nealbanskih etničkih grupa ili geografskoj lokaciji.¹⁹

Godina	Korisnici osnovne penzije	Albanski muškarci	Albanske žene	Ne-albanski muškarci	Ne-albanske žene
2013	117,042	28,574 (24%)	61,099 (52%)	12,050 (10%)	15,319 (13%)
2014	125,883	30,509 (24%)	65,456 (52%)	13,330 (11%)	16,588 (13%)
2015	132,383	32,504 (25%)	68,055 (51%)	14,268 (11%)	17,556 (13%)
2016	139,100	34,158 (25%)	70,218 (50%)	15,368 (11%)	19,356 (14%)
2017	145,200	35,028 (24%)	71,987 (50%)	16,926 (12%)	21,259 (15%)
2018	151,500	37,119 (25%)	73,350 (48%)	18,239 (12%)	22,792 (15%)

Ključni nalazi

- Više žena prima osnovnu penziju od muškaraca.
- MRSZ trenutno ne održava podatke razvrstane po svim nacionalnostima i geografskoj lokaciji.

Preporuke

- Održavati podatke razvrstane po rodu i svim etničkim pripadnostima.
- Unakrsna provera broja i procenta korisnika po etničkoj pripadnosti sa popisom i demografskim podacima može omogućiti „čišćenje“ penzionih spiskova. Ovo može da obezbedi dovoljno sredstava za povećanje osnovnih penzija bez potrebe za bilo kakvim povećanjem rashoda putem efikasnije potrošnje.

Penzija od doprinosa

Program penzija od doprinosa zahteva da svi zaposleni stalni stanovnici Kosova doprinose 5% od svoje bruto zarade u Penzioni fond. Postoji i dodatnih 5% uplate od strane poslodavca.²⁰ Zaposleni mogu izabrati da plate dodatnih 5% na dobrovoljnoj osnovi, do maksimalnih 15%. Osim toga, poslodavci mogu da doprinesu 10% više, dodajući maksimalno 15% od poslodavca. Lica koja su više doprinela u Penzioni fond kvalifikuju se za povećanje iznosa penzije nakon penzionisanja. Dakle, procenat korisnika penzije prema rodu se može razlikovati u odnosu na procenat rashoda na korisnike na osnovu plate i ekstra uplata vršenih mnogo ranije u životu.

Svake godine iznos penzija od doprinosa je blago povećan i planirano je da se iznos poveća za jedan evro godišnje od 2016-2018 (vidi tabelu 10).

Godina	€
2013	1,372
2014	1,601
2015	1,690
2016	1,659
2017	1,660
2018	1,661

¹⁹ MŽK razgovor sa Odeljenjem, 2015; i očigledno u Agenciji za statistiku na Kosovu (ASK), *Social Welfare Statistics Q2*, (Statistika socijalne zaštite), Priština: ASK, 2015, na: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/KobitPC/My%20Documents/Downloads/Statistika%20socijalne%20zastite%202014.pdf>

²⁰ Skupština Republike Kosova, Administrativno uputstvo br. 15/2009, za povećaj penzija za sprovođenje odluke Vlade br. 02/51, jul 2009, član 4, na: <https://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Ligij/Sekondar/U.A%20Nr.15-2009%20Për%20Rritjen%20e%20pensioneve%20për%20zbatimin%20e%20Vendimit%20të%20Qeverisë%20Nr.02-51.pdf>

Tabela 11 pokazuje planirane rashode za 2016-2018 na osnovu Nacrta zakona o budžetu 2016.²¹ MRSZ je adekvatno budžetiralo planiran porast od 23 miliona evra za povećanje penzija od doprinosa u 2016. godini. Ovo povećanje se odnosi samo na penzije od doprinosa, a ne i na osnovne penzije. Ovo je zabrinjavajuće, pošto su korisnici osnovne penzije, pre svega žene, već primili manje od osoba koje primaju penziju od doprinosa. Pored toga, MRSZ je budžetiralo da se ovaj povećaj desi samo u 2015. godini. Tabela 11 pokazuje da se penzija od doprinosa može ponovo smanjiti od 2017. godine.

Povećanje od 23 miliona evra za penzije od doprinosa, odlučeno u novembru 2015. godine, a navedeno u nacrtu budžeta za 2016. godinu, se ne odražava na originalne korisnike i budžetske projekcije koje je MRSZ prvobitno predvidelo u oktobru (vidi tabelu 12). Međutim, ova informacija je predstavljena kao što je primljena od MRSZ, jer sadrži projekcije u pogledu broja i procenata korisnika po rodu. Pretpostavlja se da će broj i procenat korisnika ostati kao što je prvobitno planirano.

Broj korisnika penzije od doprinosa se stalno povećavao, kao što je prikazano u Tabeli 12.

Tabela 11. Trenutni i planirani rashodi za penzije od doprinosa

Godina	Subvencije i transferi
2014	€47,897,475
2015	€68,633,800
2016	€91,683,800
2017	€84,073,874
2018	€89,073,874

Tabela 12. Korisnici penzija od doprinosa po rodu

Godina	Korisnici penzija	Ukupan budžet	Muškarci	€ za žene	Žene	€ za žene
2013	36,015	49,412,649	32,050 (89%)	43,836,297 (89%)	3,965 (11%)	5,576,352 (11%)
2014	38,651	61,895,592	34,159 (88%)	54,111,132 (87%)	4,492 (12%)	7,784,460 (13%)
2015 (Sep.) ²²	40,600	68,633,800	35,333 (87%)	39,436,103 (57%)	5,267 (13%)	5,355,880 (8%)
2016	43,300	71,827,000	36,498 (84%)	53,347,438 (74%)	6,802 (16%)	18,479,562 (26%)
2017	45,300	75,180,000	37,698 (83%)	55,169,524 (73%)	7,602 (17%)	20,010,476 (27%)
2018	47,300	78,547,000	39,335 (83%)	56,676,331 (72%)	7,965 (17%)	21,870,669 (28%)

Muškarci čine većinu korisnika penzije od doprinosa (87-89% u 2013-2015). Ova razlika se može pripisati većem procentu muškaraca koji su radili, naročito tokom 15 godina pre 1999. godine, u odnosu na žene. Učešće ženske radne snage je bilo ispod 18% u 1960. godini, neznatno je poraslo na 20-21% u 70-tim, a vrhunac je dostiglo na samo 23% u 1988. godini²³. Prema tome, malo žena penzionera prima penziju od doprinosa, jer je malo njih i radilo. Pored toga, zvaničnici MRSZ su primetili da su većina žena koje su radile u tom period bile Srkinje i da su od tada napustile Kosovo.²⁴ I pored toga, učešće muškaraca ove penzije je predviđeno da će se postepeno smanjivati u naredne tri godine. Projektovani porast se odnosi na predviđeno usvajanje Zakona o statusu

²¹ Ministarstvo finansija, Nacrt zakona o budžetu 2016, 2015, na: <https://mf.rks.gov.net/en-us/Budget/Budget-of-Republic-of-Kosovo/Central-Budget>.

²² Naime, ukupan iznos, distribuiran do sada za žene i muškarce, se ne dodaje ukupnom budžetu, jer ova tabela uključuje samo iznose distribuirane od septembra 2015. godine.

²³ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, 2014.

²⁴ Isto.

zaposlenih u sektoru obrazovanja u 1990-im. To će obezbediti retroaktivne penzije primarno za albanske žene i muškarce koji su predavali od 1989. do 1999. godine, ali čiji doprinos nije zvanično zaveden. Statistike MONT-a pokazuju da su većina ovih nastavnika bile žene, što bi doprinelo projektovanom povećanju učešća žena koje primaju penzije od doprinosa.

Tabela 13 prikazuje broj i procenat korisnika penzija od do

prinosu po etničkoj pripadnosti i rodu. Bez bolje demografske statistike teško je proceniti da li ovo odražava procenat žena i muškaraca koji bi se kvalifikovali za penziju od doprinosa. Međutim, u smislu ukupnog stanovništva Kosova, nešto veći procenat ne- Albanaca (2% u odnosu na 1,4% stanovništva) i nešto manji procenat ne- albanskih žena (0,6% u 2014. u odnosu na 0,7% stanovništva na 2011) su primili penziju od doprinosa.²⁵ Dodatno podeljeni podaci po nacionalnosti za različite etničke grupe nisu bili nedostupni, jer se trenutno ne održavaju od strane MRSZ.²⁶

Tabala 13. Korisnici penzije od doprinosa po rodu i etničkoj pripadnosti

Godin a	Korisnici penzije	Alb. muškarci	Alb. žene	Ne-Alb. muškarci	Ne-Alb. žene
2013	36,015	31,347 (87%)	3,845 (11%)	703 (2%)	120 (0.3%)
2014	38,651	33,459 (87%)	4,367 (11%)	700 (2%)	125 (0.3%)
2015	40,600	34,526 (85%)	5,035 (12%)	807 (2%)	232 (0.6%)
2016	43,300	35,301 (82%)	6,230 (14%)	1,197 (3%)	572 (1.3%)
2017	45,300	36,351 (80%)	6,880 (15%)	1,347 (3%)	722 (1.6%)
2018	47,300	37,283 (79%)	7,148 (15%)	2,052 (4%)	817 (1.7%)

Ključni nalazi

- Žene konstanto manje dobijaju penzije od doprinosa u odnosu na muškarce, jer su imale manje šanse da se zaposle u toku svog radnog veka.

Preporuke

- Razmotriti povećanje osnovne penzije, a ne samo penzije od doprinosa, zbog poboljšanja životnih uslova starih lica koji zavise od ove penzije, naročito žene.
- Održavati podatke razvrstane po rodu za sve etničke grupe.

Invalidska penzija

Kosovo je predmet međunarodnih konvencija i deklaracija za prava lica sa invaliditetom, uključujući Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima²⁷ i Međunarodnu konvenciju o pravima lica sa invalidnosti.²⁸ Kosovo je imalo Nacionalni plan akcije u oblasti invaliditeta za period od 2009-2011. godine.²⁹ Od 2013. godine, Kosovo ima desetogodišnju strategiju za lica sa invaliditetom.³⁰ Penzije za lica sa invaliditetom na Kosovu su regulisane Zakonom br. 2003/23 o penzijama za lica sa ograničenim

²⁵ Nažalost, demografske statistike razvrstane po etničkoj pripadnosti, rodu i starosti (zajedno) nisu bile dostupne.

²⁶ MŽK, razgovor sa Odeljenjem, 2015; i ASK, *Social Welfare Statistics Q2* (Statistika socijalne zaštite).

²⁷ Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 1948, na: <http://www.sostelefon.org.rs/zakoni/12.%20Univerzalna%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf>

²⁸ Kancelarija premijera, *National Strategy on the rights of persons with disabilities in the Republic of Kosovo 2013-2023*, 2013, (Nacionalna strategija za prava osoba sa ograničenim sposobnostima u Republici Kosovo), na: https://zqm.rks-gov.net/Portals/0/Docs/New%20folder/strategija_nacionale_finale_per_shtyp_3_gjuhet_bardh_e_zi_88013.pdf.

²⁹ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 2003/33 o penzijama za lica sa ograničenim sposobnostima, 2003, na: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=3,191,12>.

³⁰ Isto, str. 1.

sposobnostima na Kosovu³¹. Ovaj zakon predviđa „pružanje novčane pomoći odraslim licima sa stalnim boravkom na Kosovu koja su potpuno i trajno nesposobna za bilo koj

u vrstu rada“³². Deca sa smetnjama u razvoju i njihove porodice spadaju u drugi penzijsku šemu detaljisanu u drugom delu ovog izveštaja. Osoba se kvalifikuje za ovu penziju na osnovu dijagnoze od strane lekarske komisije. Penzija primljena od strane lica koja ne mogu da rade zbog invalidnosti je istog iznosa kao osnovna penzija.

Zakon predviđa da korisnici imaju između 18 i 65 godina. Samo osobe koje su potpuno nesposobne za rad, kvalifikuju se za ovu penzionu šemu. Prethodno istraživanja MŽK je naglasilo da ova politika nije uspela da podstakne osobe sa invaliditetom da budu nezavisne. Pored toga, minimalni pruženi iznos znači da osoba mora da se oslanjaju na podršci svoje porodice radi opstanka.³³ Kada osoba sa invaliditetom koja ima preko 65 godina prestane da prima invalidsku penziju i tada prima osnovnu starosnu penziju. U 2015. godini, na primer, to bi značilo da će njihova godišnja penzija biti smanjena sa 922 € na € 888 kada navršše 65 godina (ili od 77€ na 74 € mesečno).

Tabala 14. Godišnja penzija po osobi

Godina	€
2013	1,164
2014	916
2015	922
2016	923
2017	941
2018	942

Tabela 15 pokazuje da je od 2013. do

2015. godine nešto više muškaraca (51-52%) imalo koristi od ove penzije šeme u odnosu na žene (45-48%). Međutim, podaci popisa ukazuju na to da bi više žena mogle pokazati potrebu za invalidskom penzijom od muškaraca. Pored toga, ne mogu svi građani, kojima je potrebna invalidsku penziju dobiti. Ukupno, 31,567 osoba imaju „znatna ograničenja u osnovnim fizičkim aktivnostima, kao što su

Tabela 15. Korisnici invalidske penzije podeljeni po rodu

Godina	Korisnici penzije	Muškarci	€ za žene	Žene	€ za žene
2013	11,748	6,264 (53%)	7,086,118 (50%)	5,476 (47%)	7,165,919 (50%)
2014	18,318	9,541 (52%)	8,859,560 (53%)	8,777 (48%)	7,904,520 (47%)
2015	19,445	10,027 (52%)	6,000,535 (50%)	9,418 (48%)	6,113,640 (50%)
2016	19,500	10,027 (51%)	8,924,723 (50%)	9,473 (49%)	9,075,277 (50%)
2017	19,200	9,876 (51%)	8,956,223 (50%)	9,324 (49%)	9,106,777 (50%)
2018	19,200	9,880 (51%)	8,969,723 (50%)	9,320 (49%)	9,120,277 (50%)

hodanje, penjanje, dizanje objekata“, od kojih je 46% muškaraca i 54% žena. Procenat žena (54%) sa ovom vrstom invaliditeta nije u skladu sa trenutnim korisnicima ove penzije (48% žena).

Ključni nalazi

- Podaci sa popisa pokazuju da ne primaju sve osobe sa „značajnim“ invaliditetom ovu penziju.
- Podaci sa popisa, takođe, pokazuju da ima više žena sa invaliditetom od muškaraca. Ženama možda nedostaju informacije o ovim prednostima.

Preporuke

- Rad sa organizacijama civilnog društva (OCD) koje pomažu osobama sa invaliditetom i medijima kako bi se osiguralo da su svi svesni svog prava na ovu penziju, ciljajući posebno na žene prilikom davanja informacija.
- Razmisliti o donošenju politike za parlamentarno razmatranje koja bi omogućila osobama sa invaliditetom da nastave da primaju istu penziju i kada navršše 65 godina.

³¹ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 2003/33 o penzijama za lica sa ograničenim sposobnostima, 2003, na: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=3,191,12>.

³² Isto, str. 1.

³³ MŽK, *Projektovanje budžeta za socijalnu zaštitu*.

Prevrēmena penzija za radnike Trepče

Ova penzija je regulisana Administrativnim uputstvom br. 10/2007 o prevremenoj penziji za radnike kompleksa Trepča i drugih podzemnih rudnika na Kosovu.³⁴ Prema ovom Administrativnom uputstvu, u korisnike penzije se uključuju osobe koje su radile u Trepči i drugim podzemnim rudnicima na Kosovu, koji su uzrasta od 50 i 60. Bivši rudari koji su postali invalidi, koji ne mogu da se izleče, a više od polovine svoje sposobnosti za rad su takođe izgubili, imaju pravo na ovu penziju.³⁵ Penzija za radnike Trepče je uključivala mesečni prenos od 50 € iz Penzijske administracije Kosova (PAK) do 2011. godine. Povećanje od 20 € je odobreno od 2011. godine, u ukupnom iznosu od 70 € mesečno.³⁶

Broj lica koja primaju ovu penziju se očekuje da će se smanjiti na godišnjem nivou (vidi tabelu 16). Zbog prirode ovog posla, muškarci stalno čine većinu korisnika ove penzije. U 2014, od 3.580 korisnika, 73% su bili Albanci muškarci, 18% Albanke, 2% nealbanski muškarci i 7% su žene koje nisu Albanke (vidi tabelu 16). Broj i učešće albanskih i ne-albanskih žena koji primaju penziju izgleda da značajno opada od 2014. do 2015. godine. Prema zvaničnicima MRSZ, to se dešava, jer je više žena nego muškaraca koji primaju ovu penziju nedavno navršilo 65, pa se kvalifikuju za penziju od doprinosa.³⁷

Tabela 16. Korisnici penzije za radnike Trepče po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Korisnici	Alb. muškarci	Potrošen na Alb. muškarce	Alb. ž.	Potrošen na Alb. žene	Ne-Alb. muškarci	Potrošeno na ne-Alb.mušk.	Ne-Alb.ž.	Potrošeno na ne-Alb.ž.
2013	3,821	2,311 (60%)	1,243,837 (22%)	1,110 (29%)	859,273 (16%)	245 (6%)	2,474,452 (45%)	895 (23%)	955,160 (17%)
2014	3,580	2,607 (73%)	1,979,562 (50%)	655 (18%)	994,173 (25%)	78 (2%)	494,890 (13%)	240 (7%)	490,500 (12%)
2015	3,460	2,962 (86%)	3,206,369 (73%)	282 (8%)	973,964 (22%)	116 (3%)	127,900 (3%)	100 (3%)	78,602 (2%)
2016	3,427	2,947 (86%)	3,632,311 (89%)	272 (8%)	1,130,195 (22%)	112 (3%)	199,094 (5%)	96 (3%)	138,400 (3%)
2017	3,405	2,939 (86%)	3,632,400 (71%)	266 (8%)	1,130,106 (22%)	108 (3%)	199,100 (4%)	92 (3%)	138,394 (3%)
2018	3,405	2,939 (86%)	3,632,400 (71%)	266 (8%)	1,130,106 (22%)	108 (3%)	199,100 (4%)	92 (3%)	138,394 (3%)

Ključni nalazi

- Broj i učešće albanskih i ne-albanskih žena koje primaju ovu penziju je značajno smanjen između 2014. i 2015. godine, jer su počele da primaju penziju od doprinosa.

Odsek za pitanja nasledstva zaštitnog korpusa Kosova

Penzije za članove Zaštitnog korpusa Kosova (ZKK) su regulisane Zakonom br. 03/L-100.³⁸ Ova penzija je zasnovana na principima ravnopravnosti i nediskriminacije.³⁹ Korisnici su bivši članovi ZKK i njihove porodice.

³⁴ Vlada Republike Kosova, Administrativno uputstvo br. 10/2007 o prevremenim penzijama za radnike kompleksa Trepča i drugih podzemnih rudnika na Kosovu, 2007, na: <https://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Ligji/SekondarAnglisht/A.1%20No.10-2007%20On%20Early%20Pension%20for%20Workers%20of%20TREPCHA%20Complex.pdf>.

³⁵ Isto, član 2.

³⁶ Grupa za pravne i političke studije, *Pension System in Kosovo*, (Penzioni system na Kosovu), str. 9.

³⁷ MŽK razgovor, 2015.

³⁸ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 03/L-100 o penzijama pripadnika Zaštitnog korpusa Kosova, 2008, na: http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/index.php?option=com_content&task=view&id=278&lang=sr.

³⁹ Isto, član 4.

Iznos penzije se obračunava na osnovu pozicije koju su imali i godina staža u ZKK.⁴⁰ Ogromna većina korisnika penzija su bili albanski muškarci, je su većina osoba koje su služile u ZKK bili albanski muškarci (vidi tabelu 17).

Tabela 17. Korisnici penzija ZKK po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Korisnici	Alb. M.	Alb. M.	Potrošeno Alb. M.	Alb. ž.	% Alb. ž.	potrošeno Alb. žene	ne-Alb. M.	% ne-Alb. M.	Potrošeno o ne-Alb. M.	Ne-Alb. ž.	%ne-Alb. ž.	Potrošeno ne-Alb. ž.
2013	801	760	95%	1,703,503	32	4%	57,752	6	1%	12,564	3	0%	7,092
2014	844	794	94%	2,099,727	41	5%	90,852	6	1%	15,708	3	0%	6,708
2015	922	844	92%	1,935,656	49	5%	201,684	16	2%	191,128	13	1%	94,800
2016	1,109	951	86%	2,443,757	102	9%	411,751	31	3%	270,760	25	2%	99,332
2017	1,195	987	83%	2,636,557	129	11%	479,351	46	4%	328,360	33	3%	126,932
2018	1,262	1,029	82%	2,767,947	136	11%	514,961	55	4%	353,360	42	3%	134,932

Penzija za članove Bezbednosnih snaga Kosova

Zakon br. 04/L-084 o penzijama za pripadnike Snaga bezbednosti Kosova (SBK) reguliše ovu penziju.⁴¹ Članovi SBK imaju pravo na penziju ako su služili u SBK najmanje 20 godina, ako su napunili 55 godina ili ako treba da prekinu svoju službu zbog invaliditeta usled povreda zadobijenih tokom službe.⁴²

Iznos penzije se postavlja kao procenat bruto plate člana i vremena provedenim u službi, a na osnovu njihovog ranga. Osnovna penzija iznosi 40% od njihove bruto zarade u trenutku penzionisanja. Za svaku godinu radnog staža iznos se povećava za 2%, ali ne može biti veći od 60% od njihove plate.⁴³

Korisnici primaju ovu penziju, bez obzira na to da li nastavljaju da rade u drugim sektorima, sve dok ne rade u SBK.⁴⁴ Međutim, oni mogu da biraju da li žele da primaju ovu penziju ili penziju iz druge šeme koji se odnosi na njih.⁴⁵ Članovi porodice (supružnici, deca i roditelji) članova SBK imaju pravo da dobiju ovu penziju ako je pripadnik SBK preminuo.

Većina korisnika ove penzije su albanski muškarci, jer čine većinu lica u SBK. Ukupan budžet za 2015. godinu iznosi 800.000 €, od koga je 69% distribuirano za albanske muškarce, 17% za albanske žene i 14% za ne-albanske muškarce. Ne-albanske žene dobiju ovu penziju jer nisu služile u SBK.

Tabela 18. Korisnici penzije za SBK po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Korisnici	Alb. M.	% Alb. M.	potrošnja Alb. M.	Alb. ž.	% Alb. ž.	Potrošnja Alb. žena	Ne-Alb. M.	% ne-Alb. muškarci	Potrošnja ne-Alb. žene
2013	105	98	93%	209,257	5	5%	19,665	2	2%	5652
2014	134	125	93%	378,301	6	4%	35,268	3	2%	10,620
2015	175	154	88%	550,161	13	7%	136,780	8	5%	113,059
2016	200	167	84%	705,161	21	11%	234,280	12	6%	170,559
2017	240	185	77%	838,361	37	15%	300,800	18	8%	237,159
2018	298	219	73%	841,497	53	18%	300,880	26	9%	234,023

⁴⁰ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*.

⁴¹ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 04/L-084 o penzijama za pripadnike Snaga bezbednosti Kosova, 2012, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20penzijama%20za%20pripadnike%20SBK.pdf>

⁴² *Isto*, član 6

⁴³ *Isto*, član 7.

⁴⁴ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*.

⁴⁵ *Isto*.

Budžet za ovu penziju se očekuje da će ostati isti u 2016. godini, a povećati u 2017. i 2018. godini (vidi tabelu 19). Istovremeno, SKB je procenio da će se broj korisnika penzija povećati (vidi tabelu 18).

Tabela 19 pokazuje da je SKB neprekidno pre - budžetiran za svoje transfere. Ovaj trend je primećen i prošle godine.⁴⁶

Table 19. planiran i potrošen budžet za SKB po godinama

Godina	Planiran budžet	Potrošen budžet	% razlika
2013	€631,200	€234,559	37%
2014	€537,200	€465,337	79%
2015(Sep.)	€800,000	€376,083	49%
2016	€800,000		
2017	€1,110,000		
2018	€1,110,000		

Penzije za slepa lica

Penzija za slepa lica je regulisana Zakonom br. 04/L-092 o slepim licima.⁴⁷ Zakon utvrđuje uslove podobnosti i ističe prednosti i prava za slepa lica. Naknada se zasniva na minimalnoj plati na Kosovu, ali ne može biti ispod 100 €. ⁴⁸ Osobe stižu pravo nakon procene sprovedene od strane MSR medicinsko - socijalne komisije u Prištini ili drugim regionima Kosova.⁴⁹ Od aprila 2014. godine, zbog povećanja penzija svako slepo lice dobije najmanje 125 € mesečno i njihov staralac najmanje 125 € mesečno.⁵⁰

U 2014, subvencije i transferi za ovu penziju su iznosili 1,800,000 € (vidi tabelu 20). Sa povećanjem penzije, budžet za ovu penziju se više nego udvostručio u 2015. godini. Planirano je da ostane isti i tokom 2017. godine.

Prema popisu iz 2011. godine, 9.435 ljudi na Kosovu ili su slepi ili sa teško oštećenim vidom, tj. 46% muškaraca i 51% žena. Međutim, Tabela 21 pokazuje da je u 2014 samo trećina tih ljudi (3.144) dobilo penziju za slepa lica. Samo potpuno slepa lica primaju ovu penziju, tako da nemaju pravo na ovu penziju lica koja su registrovana u popisu kao slepi ili osobe sa oštećenim vidom. Od korisnika penzija, 58% su bili muškarci i 42% žena. Iako žene čine 51% od svih slepih osoba na Kosovu, one dobijaju samo 42% od penzije. To može sugerisati da neke slepe žene ne poznaju svoja prava na ovu penziju.

Što se tiče nacionalnosti, pošto Albanci čine 52-53% korisnika, oni su primali 57% sredstava. Albanke su dobile 31% sredstava, ne - albanski muškarci 8% i ne-albanske žene 4%.

Tabela 20. Budžet za slepa lica

Godina	Subvencije i transferi
2014	1,800,000
2015	3,914,888
2016	3,914,888
2017	3,914,888

Tabela 21. Korisnici penzije za slepa lica po rodu i etničkoj pripadnosti

God-ina	Koris-nik	Alb. M.	% Alb. M.	Potrošnja Alb. M.	Alb. ž.	% Alb. ž.	Potrošnja Alb. ž.	Ne-Alb. M.	% Ne-Alb. M.	Potrošnja ne-Alb. M.	Ne-Alb. ž.	% Ne-Alb. ž.	Potrošnja ne-Alb.ž.
2014	3,144	1,674	53%	3,092,252	1223	39%	1,713,778	158	5%	418,000	89	3%	216,550
2015	3,346	1,751	52%	2,806,974	1295	39%	1,988,456	192	6%	383,685	108	3%	320,884
2016	3,456	1,806	52%	2,837,038	1323	38%	2,003,487	206	6%	391,201	121	4%	328,401
2017	3,558	1,846	52%	2,868,201	1358	38%	2,019,069	218	6%	398,992	136	4%	336,191
2018	3,650	1,880	52%	2,889,100	1390	38%	2,036,909	232	6%	410,461	148	4%	345,572

⁴⁶ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 38.

⁴⁷ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 04/L-092 o slepim licima, 2012, na:

<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20slepim%20licima.pdf>

⁴⁸ Isto, član 7.

⁴⁹ Isto, član 17.

⁵⁰ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*.

Ključni nalazi

- Iako podaci iz popisa pokazuju da ima više slepih žena od muškaraca, više muškaraca prima ovu penziju. Slepe Albanke možda nisu svesne svojih prava na ovu penziju. Slepí Albanci takođe dobijaju više penzionih sredstava od slepih Albanci, iako razlozi, zašto je to tako, nisu jasni.

Preporuke

- Saradnja sa slepim udruženjima, naročito sa udruženjima za slepe kojima rukovode žene, radi informisanja ljudi o njihovim pravima na ovu penziju, posebno Albanke.

Odeljenje za rad i zapošljavanje

Odeljenje za rad i zapošljavanje je odgovorno za izradu, sprovođenje i nadgledanje primene politike zapošljavanja i strukovne obuke. Sastoji se od sledećih odeljaka: Odeljak za politiku zapošljavanja, Odeljak za strukovnu obuku i za koordinaciju i nadgledanje službi za zapošljavanje. Odeljenje takođe nadgleda mrežu sedam regionalnih centara za zapošljavanje, 23 opštinskih kancelarija za zapošljavanje, osam centara za strukovnu obuku i tri mobilne jedinice za obuku.⁵¹ Svaki je analiziran iz rodno budžetirane perspektive u odeljcima koji slede. Tabela 22 pokazuje da je u 2014, Odeljenje za rad i zapošljavanje budžetirano za više od 20%.

Tabela 22. Planiran budžet i potrošnja za Odeljenje za rad i zapošljavanje, 2014-2018

Godina	Planiran budžet	Potrošen budžet	% razlika
2014	€4,036,517	€3,658,989	80.3%
2015	€4,378,388	€2,722,097	60.0%
(Sep)			
2016	€6,469,562		
2017	€7,448,262		
2018	€7,448,262		

Osobe registrovane u službama za zapošljavanje

Kosovo ima jednu od najviših stopa nezaposlenosti u regionu. Pored toga, anketa o radnoj snazi od 2014 pokazuje da je stopa nezaposlenosti i neaktivnosti porasla i za muškarce i za žene od 2013. Tabela 23 pokazuje da su žene, posebno mlade, pogođene nezaposlenošću i niskim učešćem radne snage više nego muškarci. Skoro 80% žena u poređenju sa 38,2% muškaraca su ekonomski neaktivne. Stopa zaposlenosti je samo 12,5% među ženama i 41,3% među muškarcima. Stopa nezaposlenosti je 41,6% za žene i 33,1% za muškarce. Osim toga, 56,2% mladih muškaraca su nezaposleni u odnosu na 71,7% mladih žena.

Tabela 23. Učešće radne snage, neaktivnost i nezaposlenost među ženama i muškarcima u 2014

	Muškarci	Žene	Ukupno
Stopa učešća radne snage	61.8%	21.4%	41.6%
Stopa neaktivnosti	38.2%	78.6%	58.4%
Stopa zaposlenosti	41.3%	12.5%	26.9%
Stopa nezaposlenosti	33.1%	41.6%	35.3%
Nezaposlenost mladih (godine 15-24)	56.2%	71.7%	61.0%

Tabela 24. Novoprijavljeni nezaposleni u službama za zapošljavanje po rodu

Godina	Ukupno registrovani	Ukupno žene	Ukupno muškarci	Ukupno novo-prijavljeni	Novo-prijavljene žene	Novo-prijavljeni muškarci	% novo-prijavljene žene	% novo-prijavljeni muškarci
2013	268,104	124,369 (46.4%)	143,735 (53.6%)	13,128	4,336	8,792	33%	67%
2014	274,490	127,921 (46.6%)	146,566 (53.4%)	32,927	10,084	22,843	31%	69%

⁵¹ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*.

Godina	Ukupno registrovani	Ukupno žene	Ukupno muškarci	Ukupno novo-prijavljeni	Novo-prijavljene žene	Novo-prijavljeni muškarci	% novo-prijavljen e žene	% novo-prijavljeni muškarci
2015				17,390	5,084	12,306	29%	71%
2016				33,180	10,102	23,078	30%	70%
2017				33,180	10,102	23,078	30%	70%
2018				33,180	10,102	23,078	30%	70%

Tabela 24 ilustruje procenat žena i muškaraca registrovanim u službi za zapošljavanje u 2013. i 2014. godini, novoprijavljene osobe u 2013-2015 i projekcije za 2016-2018. godinu. U 2014, 274,490 ljudi su upisani kao nezaposleni, 46,6% žena i 53,3% muškaraca. Ukupno učešće muškaraca i žena registrovanih u 2013. i 2014. godini je ostalo slično onom u prethodnim godinama.

Procenat novoprijavljenih muškaraca (67% -71%) i žena (29% -33%) je ostao prilično postojan u 2013-2015.⁵² S obzirom da je mnogo veći procenat žena nezaposlen (41,6%) nego muškaraca (33,1%), posebno mlade žene (71,7%), naglašavamo da službe za zapošljavanje treba aktivno da ciljaju i podrže grupe sa najvećom stopom nezaposlenosti, kao što su: mlade žene, mladići i žene. Odeljenje nije planiralo da poveća procenat žena registrovanih u službama za zapošljavanje. Lica koja su registrovana u službama za zapošljavanje se predviđaju da ostanu 70% muškaraca i 30% žena iz 2016. godine do 2018.

U 2013. godini, Albanci čine 58% novoprijavljenih osoba u službama za zapošljavanje, a albanke čine 28% (vidi tabelu 24). Muškarci Srbi čine 3%, Srпкиnje 1%, Romi, Aškalijski i Egipćani (RAE)⁵³

Tabela 25. Novoprijavljene osobe u službama za zapošljavanje po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Novo-prijavljeni	% Alb. M.	% Alb. ž.	% Srbi M.	% Srbi. ž.	% RAE M.	% RAE ž.	Drugi M.	Drugi žene
2013	13,128	58%	28%	3%	1%	3%	1%	3%	2%
2014	32,927	61%	27%	3%	1%	2%	1%	3%	2%
2015	17,390	64%	26%	3%	1%	1%	1%	3%	2%
2016	33,180	61%	26%	3%	1%	3%	1%	3%	1%
2017	33,180	61%	26%	3%	1%	3%	1%	3%	1%
2018	33,180	61%	26%	3%	1%	3%	1%	3%	1%

muškarci 3%, RAE žene 1%, muškarci drugih nacionalnosti 3% i žene drugih nacionalnosti 2%. Od tada, procenat lica, albanski muškarci, sa evidencije službe za zapošljavanje izgleda da je porastao, dok je procenat albanskih žena smanjen. Procenat srpskih žena i muškaraca, kao i procenat RAE žena je ostao isti, ali je procenat RAE muškaraca smanjen za 1% godišnje. Odeljenje je planiralo da procenat žena i muškaraca iz različitih etničkih grupa ostane prilično dosledan. Anketa o radnoj snazi za 2014 ne uključuje podatke razvrstane po rodu i etničkoj pripadnosti, što otežava da se uporedi da li su usluge koje pruža služba za zapošljavanje ciljale sličan procenat stanovništva, kao što su nezaposleni, po etničkoj pripadnosti i rodu.

Ključni nalazi

- Albanci su skloni da više koriste službe za zapošljavanje nego albanske žene, iako Albanke imaju tendenciju da budu nezaposlene po višim stopama, naročito mlade žene.

⁵² S obzirom na prirodu tih usluga, nije moguće da se izračuna koliko je potrošeno na žene i muškarce, niti po etničkim grupama.

⁵³ Pošto MŽK priznaje razliku između etničkih grupa Roma, Aškalijski i Egipćana, zbog načina na koji se podaci prikupljaju i prijavljuju na Kosovu, MŽK nije imala izbora već da koristi skraćenicu za predstavljanje podataka za ove tri grupe i spoji u jednu, jer je to bio jedini način da takvi podaci budu dostupni. Ovo ne govori da MŽK smatra Rome, Aškalijski i Egipćane kao jednu etničku grupu, već tri različite etničke grupe sa skraćenicom "RAE".

- Među Romima, Aškalijima i Egipćanima, muškarci takođe imaju tendenciju da se više registruju u službama za zapošljavanje od žena iste etničke grupe.
- Analiza o radnoj snazi za 2014, nije uključila podatke razvrstane po rodu i etničkoj pripadnosti.

Preporuke

- Preduzeti aktivne napore na terenu u saradnji sa ženskim organizacijama i medijima koji nastoje da povećaju broj Albanaca, Roma, Aškalija i Egipćana registrovanih u službi za zapošljavanje, čime se povećava procenat korisnika, odnosno žena.
- Rešavanje visoke stope nezaposlenosti kod žena na Kosovu, kao vladin prioritet,⁵⁴ zahteva afirmativne akcije Odeljenja i službe za zapošljavanje da podstaknu više žena da se registruju, naročito albance i žene iz grupa Roma, Aškalija i Egipćana. Takve afirmativne akcije za poboljšanje rodne ravnopravnosti na Kosovu su predviđene u Zakonu o ravnopravnosti polova.⁵⁵
- Zahtev da se podaci iz Ankete o radnoj snazi razvrstaju po rodu i etničkoj pripadnosti tako da se ova informacija može e koristiti za rodnu analizu.

Lica zaposlena preko službe za zapošljavanje

Od gore navedenih lica, registrovanim u službama za zapošljavanje, u 2014. godini je posao našlo 20% osoba. Više je muškaraca stalno bilo zaposleno nego žena (vidi tabelu 26). Žene su činile manje od jedne četvrtine zaposlenih od strane službi za zapošljavanje. Procenat zaposlenih žena ne predstavlja populaciju žena registrovanim u službama za zapošljavanje, niti veću ciljnu grupu nezaposlenih žena na Kosovu.

Tabela 26. Osobe zaposlene od strane službe za zapošljavanje po rodu

Godina	Ukupan broj zaposlenih	Zaposlene žene	Zaposleni muškarci	% zaposlenih žena	% zaposlenih muškaraca
2013	7,281	1,590	5,691	22%	78%
2014	6,685	1,376	5,309	21%	79%
2015	6,843	1,738	5,105	25%	75%
2016	6,850	1,650	5,200	24%	76%
2017	7,160	1,905	5,255	27%	73%
2018	7,160	1,905	5,255	27%	73%

Slično tome, u vezi sa etničkom pripadnošću, Albanci čine najveći procenat zaposlenih od strane službe za zapošljavanje u 2013. (65%) i u 2014. (60%). Iako se ovo bitno ne razlikuje od procenta Albanaca registrovanim u službama za zapošljavanje, Albanci su više zastupljeni u odnosu na procenat albanskih žena koji su nezaposlene (iako nisu registrovane). Rodna podela podataka nije bila dostupna za druge etničke grupe. Međutim, Srbi, RAE i druge etničke grupe izgleda da su previše zastupljene u smislu pronalazjenja zapošljavanja u odnosu na procenat registrovanih nezaposlenih lica ovih etničkih grupa (vidi tabelu 27).

⁵⁴ Vlada se obavezala da će smanjiti nezaposlenost i povećati učešće radne snage. U svom trenutnom Programu, Vlada Republike Kosova se obavezala na ublažavanje siromaštva i nezaposlenosti (vidi Vlada Republike Kosova, *Program of the Government of the Republic of Kosovo 2015-2018*, (Program Vlade Republike Kosova), na: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Government_Programme_2015-2018_eng_10_mars.pdf). Pored toga, Kancelarija premijera Kosova je identifikovala nezaposlenost i stvaranje mogućnosti za zapošljavanje kao ključni izazov sa kojim se suočava Kosovo (vidi: Kancelarija premijera Kosova, Deklaracija prioritarnih srednjoročnih politika 2014-2016 2013 str. 1, na : http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Deklarata_E_politikave_Afatmesme_Prioritare_Ser.pdf).

⁵⁵ Zakon br. 05/020 o ravnopravnosti polova, član 6.

Tabela 27. Osobe zaposlene od strane službe za zapošljavanje po etničkoj pripadnosti i rodu

Godina	Ukupno zaposlenih	Albanski muškarci	Albanski muškarci	Alb. žene	Alb. žene	Srbi	Srbi%	RAE	RAE%	Drugi	Drugi %
2013	7,281	4,729	65%	1,590	22%	233	3%	248	3%	481	7%
2014	6,685	4,025	60%	1,376	21%	290	4%	352	5%	642	10%
2015	6,843	2,417	35%	815	12%						
2016	6,850	4,600	67%	1,550	23%						
2017	7,160	4,650	65%	1,800	25%						
2018	7,160	4,650	65%	1,800	25%						

Tabela 28 prikazuje broj i procenat nezaposlenih žena i muškaraca, odnosno registrovanih i zaposlenih, u službama za zapošljavanje u 2014. po starosti. Žene svih uzrasta se manje nego muškarci registruju kao lica koja traže posao u službama za zapošljavanje, iako žene čine većinu nezaposlenih lica na Kosovu. Nizak procenat mladih registrovanih žena je posebno upečatljiv s obzirom na njihovu visoku stopu nezaposlenosti. Mladići izgleda traže pomoć pri zapošljavanju u mnogo većoj stopi od mladih žena.

Žene iz svih starosnih grupa se manje zapošljavaju putem službe za zapošljavanje u odnosu na muškarce. Žene od 40 i više godina starosti izgleda da se suočavaju sa posebnim teškoćama prilikom pronalaženja zaposlenja u odnosu na muškarce iste starosne kategorije.

Tabela 28. Osobe koje su registrovane i zaposlena lica po starosti i rodu u 2014

Starosna grupa	Reg. muškarci	Reg. žene	Ukupno registrovanih.	Reg. Muškarci %	Reg. žene %	Zap. muškarci	Zap. žene	Zap. Muškarci %	Zap. Žene %
15 – 24	7,753	3,618	11,371	68%	32%	1,550	433	78%	22%
25 – 39	9,280	4,071	13,351	70%	30%	2,645	761	78%	22%
40 – 54	4,522	1,855	6,377	71%	29%	909	171	84%	16%
55 +	1,288	540	1,828	70%	30%	205	11	95%	5%

Tabela 29 ilustruje starosnu grupu koja je najviše zaposlena od strane službe za zapošljavanje u 2014. godini, i to su bili muškarci od 25-39 godina, koji čine 40% od svih zaposlenih. Sledeća grupa koja je najčešće bila zaposlena su muškarci od 15-24 godina (23% od onih koji su zaposleni), zatim muškarci uzrasta 40-54 (14%) i žena starosti 25-39 (11%). Kada se poredi procenat nezaposlenih lica sa evidencije službe za zapošljavanje, muškarci uzrasta 25-39 su očigledno previše zastupljeni među osobama za koje se obezbedilo zapošljavanje. Mlade žene od 15-24 godina su posebno nedovoljno zastupljene među zaposlenim osobama.

Tabela 29. Registrovana i zaposlena lica u 2014 po starosnoj grupi i rodu

Starosna grupa	Ukupno reg.	% od svih reg. M.	% od svih reg. ž.	Ukupan broj zaposlenih	% starost regist. zaposleni	% M. svih zaposlenih	% Žene od svih zaposlenih
15 – 24	11,371	24%	11%	1,983	17%	23%	6%
25 – 39	13,351	28%	12%	3,406	26%	40%	11%
40 – 54	6,377	14%	6%	1,080	17%	14%	3%
55 +	1,828	4%	2%	216	12%	3%	0%
Total	32,927	69%	31%	6,685	20%	79%	21%

Podaci nisu prikupljeni u vezi sa brojem i procentom ruralnih i urbanih žena i muškaraca registrovani i zaposleni od strane službi za zapošljavanje. Međutim, to bi moglo da pomogne u identifikovanju propusta u službama za zapošljavanje po geografskim oblastima ili koje oblasti više ili

manje zapošljavaju žene ili muškarce. Ovo može da obezbedi važne naučene lekcije da informišu pružanje usluga u buduće.

Ključni nalazi

- Konstantno su skoro tri puta koliko muškarci, toliko i žene, bili zaposleni od strane službi za zapošljavanje. Albanci su u većoj stopi zaposleni od albanskih žena u odnosu na populaciju nezaposlenih lica na Kosovu. Žene iz svih starosnih grupa se manje registruju u službama za zapošljavanje, iako imaju veću stopu nezaposlenosti od muškaraca.
- U 2014, samo 6% zaposlenih uz pomoć službi za zapošljavanje su bile mlade žene uzrasta 15-24, a samo 3% žena u starosti od 40-54. Mladi muškarci u starosti od 15-24 čine 23% zaposlenih. Muškarci u starosti od 25-39 su znatno više zastupljeni među zaposlenim licima.
- Podaci nisu bili prikupljeni u pogledu na broj i procenat ruralnih i urbanih žena i muškaraca registrovanih i zaposlenih od strane službi za zapošljavanje.

Preporuke

- Osoblje službe za zapošljavanje treba da bude obučeno, a zatim da se ohrabre da koriste afirmativne akcije kojima će se povećati procenat žena za koje će obezbediti zaposlenje, posebno mladim ženama, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova. Ovo se može postići postavljanjem kvota za procenat poslova koje službenici moraju naći za žene i muškarce različitih starosnih dobi. Ciljani odnos polova osoba zaposlenih u svakoj starosnoj grupi se može postepeno poboljšati svake godine dok se ne postigne jednakost.
- S obzirom na visoku stopu nezaposlenosti među mladim ženama (71,7%) i mladićima (56,2%), službe za zapošljavanje treba da postave afirmativne akcije koje će podstaći više mladih da se registruju u službama za zapošljavanje i daju prioritet identifikovanju mogućnosti zapošljavanja za osobe ovih starosnih grupa.
- Saradnja sa OCD, naročito OCD kojima rukovode žene, da podstaknu više žena da se registruju u službama za zapošljavanje. Napori registrovanja treba posebno da se usmere ka mladim ženama (15-24).
- Početi sa prikupljanjem podataka u vezi sa brojem i procentima ruralnih i urbanih žena i muškaraca registrovanih i zaposlenih od strane službi za zapošljavanje.

Korisnici programa aktivnog tržišta rada

U bliskoj saradnji sa Razvojnim programom Ujedinjenih nacija (UNDP) i uz podršku Vlade Finske, MRSZ je imalo Program aktivnog tržišta rada (PATR) od 2005. godine. Glavni cilj je da mladi, posebno žene, dobiju integrisane usluge zapošljavanja. Druga faza PATR od 2015. do 2017. godine obuhvata doprinos od strane međunarodnih aktera u budžet programa, uključujući zajedničko finansiranje od strane UNDP (187,500 €), MRSZ (120.000 €) i Vlade Finske (1,200,000 €), u ukupnom iznosu od 1.507.500 € u naredne tri godine.

Tabela 30 pokazuje da su u 2015. godini muškarci i žene korisnici PATR podjednako imali koristi od obuka na radnom mestu. Nešto više muškaraca (53%) nego žena (47%) imaju koristi od programa subvencija za platu i samozapošljavanja. Pored toga, tabela pokazuje da muškarci imaju tendenciju da dobiju nešto veći procenat sredstava nego žene, čak i kada se uporedi sa procentom muškaraca koji su bili korisnici. Drugim rečima, muškarci su dobili nešto više sredstava nego žene u sva tri programa.

Program	Ukupno korisnika	Ukupno rashoda	# ž.	% ž.	€ ž.	% € ž.	# m.	% m.	€ m.	% € m.
Obuka na radnom mestu	287	€43,050	143	50%	€21,450	49%	144	50%	€21,600	51%
Subvencije za platu	354	€477,900	165	47%	€222,750	47%	189	53%	€255,150	53%
Samo-zapošljavanje	43	€225,800	20	47%	€100,300	44%	23	53%	€125,500	55%

Ključni nalazi

- Dok su žene i muškarci imali skoro jednake koristi od PATR u 2015. godini, muškarci su dobili nešto veći procenat dodeljenih sredstava. Muškarci takođe imaju nešto više koristi od programa subvencija za plate i samozapošljavanja nego žene.

Preporuke

- U cilju smanjenja nezaposlenosti na Kosovu kao prioritet vlade, s obzirom na nejednako učešće žena na tržištu rada i veću potreba žena kao ciljne grupe, pristalice i realizatori PATR mogu stvoriti dodatne afirmativne akcije da osiguraju da više žena ima koristi od ovih programa nego muškarci. Takve afirmativne akcije bi trebalo da ostanu na snazi sve dok učešće žena i muškaraca na tržištu rada dostigne jednak nivo, kao što je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti polova.

Odsek za strukovnu obuku

Tabela 31 pokazuje da je više muškaraca pokušalo da ima koristi od centara za strukovnu obuku u 2013-2015 (od septembra) nego žena. Međutim, Odsek je očigledno povećao procenat žena korisnika u 2015 (do sada) u odnosu na 2014. godinu. Ovaj Odsek je samo dao podatke razvrstane po rodu, ali ne i po godinama, etničkoj pripadnosti ili geografskoj lokaciji. Osim toga, dok su podaci o tome ko je upisao i završio programe obuke dostupni u 2014. godini, oni nisu dati u 2015. godini. To je zato što podaci o odustajanju još uvek nisu integrisani u Informativnom sistemu za zapošljavanje i upravljanje (ISZU). Podaci iz 2013. godine ukazuju na to da više žena ima tendenciju da odustane od muškaraca. MŽK je ranije preporučila da centri za strukovnu obuku razmotre razloge zašto žene i muškarci odustaju, tako što će ispitivati lica o razlozima odustajanja; ovo može omogućiti centrima da identifikuju rešenja za podršku osobama u okončanju svojih obuka (i time omogućiti efikasno korišćenje investicija koje su već date od strane centara za ova lica).

Ovo je, kao i informacije o vezi sa tim ko je bio zaposlen nakon obuke, važno da se proceni efektivnost i efikasnost programa obuke. Imajući u vidu posebnu prirodu strukovne obuke i različite vrste obuka koje se nude, teško je proceniti iznose koji se troše na žene i muškarce.

Godina	Ukupno obučeni	Muškarci	Žene	% muškarci	% žene	Ukupno odustajanja	Ukupan # odustajanja	% odustajanja žena	% odustajanja muškaraca
2013	3,350	1,814	1,536	54%	46%	11%	358	15%	8%
2014	3,419	2,254	1,165	66%	34%				
2015	2,592	1,360	1,232	52%	48%				

Ključni nalazi

- Više muškaraca je imalo koristi od centara za strukovnu obuku nego žene, iako je postignut napredak ka povećanju procenta žena korisnika u 2015. godini.

Preporuke

- Nastaviti sa implementacijom afirmativnih akcija kako bi se osiguralo da se žene registruju i okončaju strukovno obučavanje barem u jednakim procentima kao muškarci.

Porodiljsko odsustvo

Odeljenje za rad i zapošljavanje prati, upravlja i obezbeđuje budžet za implementaciju porodiljskog odsustva u skladu sa Zakonom o radu. Važeći Zakon o radu se trenutno menja. Međutim, vlada trenutno ne nadoknađuje porodiljsko odsustvo tokom prvih šest meseci porodiljskog odsustva. Tokom ovog perioda, poslodavac pokriva 70% od osnovne plate zaposlenog.⁵⁷ U tri naredna meseca, vlada pokriva 50% od prosečne plate na Kosovu.⁵⁸ Tabela 32 ilustruje prosečne plate na Kosovu od 2011. godine prema Agenciji za statistiku Kosova (ASK). Do 2015. godine, „prosečna plata“ korišćena od strane MRSZ za plaćanje pogodnosti porodiljskog odsustva je znatno niža od stvarne prosečne plate. Međutim, MRSZ planira da znatno poveća svoju „prosečnu platu“ u 2015. godini.

Kao što Tabele 33 i 34 ilustruju, broj žena korisnica ove pogodnosti se postepeno povećao skoro svake godine, kao i budžet za ovu pogodnost. Međutim, tačni primljeni znos se može razlikovati u zavisnosti od dužine odsustva svake žene, Tabela 34 pokazuje da su u 2011. godini žene koje rade kao državni službenici verovatno primile više od ove pogodnosti (49%) nego žene koje rade u javnim (34%) ili privatnim (17%) sektorima. Međutim, u 2012-2015, veći procenat korisnika je bio iz javnih ili privatnih sektora. Nema informacija u pogledu starosti, etničke pripadnosti, geografskog položaja ili dužine odmora.

Godina	Korišćen od strane MRSZ	Objavio ASK
2011	€ 292	€ 368
2012	€ 292	€ 372
2013	€ 292	€ 374
2014	€ 292	€ 364
2015	€ 374	

Godina	Žene	Potrošen budžet
2006	540	113,904
2007	889	208,908
2008	874	214,060
2009	920	236,628
2010	971	240,702

Godina	Civilni službenici	%	Javni sektor	%	Privatni sektor	%	Ukupno	Budžet potrošen
2011	364	49%	256	34%	128	17%	748	256,833
2012	203	18%	560	50%	363	32%	1126	506,319
2013	238	19%	570	45%	462	36%	1270	523,212
2014	204	15%	531	39%	624	46%	1359	592,711
2015	170	14%	444	36%	609	50%	1223	814,091

⁵⁶ ASK, saopštenje za javnost, "Kosova në shifra 2012," 12 Jun 2013, na: <http://ask.rks-gov.net/zyra-e-shtypit/602-komunikate-per-media-kosova-ne-shifra-2012>.

⁵⁷ Skupština Republike Kosovo, Zakon br. 03/L-212 o radu, 2010, član 49(3), na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2010-212-ser.pdf>.

⁵⁸ Isto, član 49(4).

Nezaposlenost i staranje

U 2011. godini, najmanje 268,245 žena (98.1%) i 5,240 muškaraca (1,9%) nisu bili ekonomski aktivni u nedelji pre popisa, jer su se starali o svojim kućama ili porodici. Ovo je bio glavni razlog zašto su većina ekonomski neaktivnih žena (55,8%) bile neaktivne. Istraživanje 2015 domaćinstava koje je sprovedla MŽK je takođe ukazalo na to da odgovornosti, briga i staranje oko kuće sprečava žene da budu deo radne snage.⁵⁹ Bilo koja efikasna politika za smanjenje nezaposlenosti, koja više preovladava među ženama nego muškarcima, mora razmotriti nejednaku ulogu koju imaju žene u staranju oko kuće i pružanja mogućnosti da se staranje vrši od strane članova porodica žena, što će im omogućiti da rade. MŽK je procenila da investiranje u ustanove za brigu u skladu sa Barselona ciljevima⁶⁰ može stvoriti najmanje 8,019 novih poslova.⁶¹ Ovo bi moglo da doprinese skoro tri miliona evra u nove zarade, a porezi koji se plaćaju godišnje će iznositi najmanje 233,513 €. ⁶² Pored toga, to će omogućiti većem broju žena koje se trenutno bave staranjem da rade, jer više neće biti odgovorne za staranje tokom dana.

Ključni nalazi

- Rešavanje visoke stope nezaposlenosti kod žena i nisko učešće na tržištu rada zahteva pažnju o pitanju staranja i identifikovanje alternativnih mogućnosti o staranju.

Preporuke

- Investiranje u pristupačne ustanove za brigu (privatno, javno ili privatno-javno partnerstvo), kao afirmativne akcije predviđene Zakonom o ravnopravnosti polova, koje će stvoriti radna mesta za žene i muškarce i omogućiti većem broju žena da rade pružajući usluge staranja.

Odeljenje za socijalnu politiku i porodice

Odeljenje za socijalnu politiku i porodica (OSPP) razvija i sprovodi politiku i zakonodavstvo koje se odnose na socijalnu zaštitu. Takođe upravlja pomoć i druge šeme davanja u vezi sa porodičnom politikom i socijalnim uslugama, uključujući socijalnu pomoć.⁶³ DSPF se trenutno sastoji od dva odseka: Odsek za socijalnu pomoć i Odsek za socijalne usluge.

Odsek za socijalnu pomoć

Šema Socijalne pomoći Kosova (ŠSP) je osnovana 2003. godine Zakonom br. 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu.⁶⁴ ŠSP obezbeđuje socijalnu pomoć porodicama u stanju socijalne potrebe, koje ispunjuju kriterijume. Zakon ističe dve kategorije socijalne pomoći: ŠSP Kategorija 1 i ŠSP Kategorija 2. Da bi se ostvarilo pravo za ŠSP kategoriju 1 pomoći, svi članovi porodice moraju biti

⁵⁹ MŽK, *Nema više opravdanja: Analiza stavova, učestalosti i institucionalni odgovor na nasilje na Kosovu*, Priština: MŽK, 2015.

⁶⁰ Evropska komisija, *Barcelona Objectives*, (Ciljevi Barselona), Belgija: Evropska komisija, 2013, na: http://eurogender.eige.europa.eu/sites/default/files/130531_barcelona_en.pdf.

⁶¹ Ovaj broj je samo izračunat na osnovu objekata o staranju dece. Broj bi bio znatno veći kada bi se uzelo u obzir staranje o starijim licima, staranje o osobama sa posebnim potrebama i drugi oblici staranja.

⁶² MŽK, *The Care Economy and Women's Labour Force Participation*, predstojeće.

⁶³ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 18.

⁶⁴ Skupština Republike Kosovo, Zakon br. 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu, 2003, na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2003_15_sr.pdf.

zavisni,⁷⁰ i nijedan ne može da radi.⁷¹ ŠSP kategorija 2 je za sve porodice u kojima član može da radi i gde postoji barem jedno dete ispod pet godina ili si roče ispod petnaest godina.⁷² Pored toga, kako bi imali pravo na pomoć, kandidati ne mogu posedovati svoju imovinu veću od pet hektara, stoku, opremu koja se koristi za domaće ili komercijalne svrhe ili vozila. Članovi porodice koji primaju osnovnu ili invalidsku penziju se ne mogu računati kada se obračunava korist porodice na socijalnu pomoć.⁷³

Iznos socijalne pomoći koju prima porodica zavisi od veličine porodice.⁷⁴ Kao što je MŽK tvrdila u svom prethodnom istraživanju, stope socijalne pomoći istorijski nisu u skladu sa troškovima za osnovne potrebe identifikovane u indeksu potrošačkih cena od minimalne potrošačke korpe u 2012. godini.

To bi moglo da znači da su osobe zavisne od socijalne pomoći živele u siromaštvu na Kosovu.

Međutim, 1. novembra 2015. godine, MRSZ i Ministarstvo finansija su objavili odluku da povećaju socijalnu pomoć za 25%. Od avgusta 2016, ova odluka će uticati na 16.000 porodica i oko 115.000 članova domaćinstva. Odluka će povećati mesečnu socijalnu pomoć sa 76 € na 95 € po osobi.⁷⁵

Tabela 36 pokazuje da će planirani budžet za 2016, uključujući povećanje, iznositi 30.653.324 €. Budžet je tada planiran da se smanji na 28.153.324 € u 2017. i 2018. (ostao isti obe godine). Smanjen budžet odražava planove da će se više osoba koje trenutno primaju socijalnu pomoć zaposliti. Predstavnici

Tabela 35. Standardni bruto mesečni iznos⁶⁵

# članova porodice	Standardni dnevi mesečni iznos u 2003	Standardni mesečni bruto iznos od januara 2009	Standardni mesečni bruto iznos od juna 2012	Indeks potrošačkih cena minimalne potrošačke korpe u 2012 ⁶⁷
1	€35	€40	€40	€63.00
2	€50	€55	€55	€100.00
3	€55	€60	€60	€133.66
4	€60	€65	€65	€164.25
5	€65	€70	€70	€193.00
6	€70	€75	€75	€224.60
7	€75 ⁶⁸	€80*	€80	
8	€75	€80	€85 ⁶⁹	

Tabela 36. Planirana potrošnja socijalne pomoći

Godina	Troškovi
2016	€30,653,324
2017	€28,153,324
2018	€28,153,324

⁶⁵ MŽK., *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 28.

⁶⁶ UNDP, *The Real Value of Social Assistance: An Assessment of Social Assistance Benefit Adequacy*, (Realna vrednost socijalne pomoći: procena socijalne pomoći), Priština: UNDP, 2014, na: <http://www.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/Communications/Dokumenti%20The%20Real%20Value%20of%20Social%20Assistance%20ONLINE.pdf>.

⁶⁷ Ovo se zasniva na analizi *World Bank Poverty and Inequality 2002-2003* (svetska banka, siromaštvo i nejednakost), koja obračunava nove troškove minimalne potrošačke korpe potrošnje hrane i mesečni iznos socijalne pomoći koristeći podatke ankete domaćinstava od 2012. Metodologija je odgovorna za promene u oba sastava minimalne potrošačke korpe i cena od 2012.

⁶⁸ Zakonodavstvo je postavilo granicu od 75 € mesečno za porodice koje imaju više od sedam (7) članova. U januaru 2009. godine, granica je povećana na 80 € mesečno za takve porodice.

⁶⁹ Amandman 2012. uklanja granicu od 80 € za porodice sa više od sedam (7) članova; dodatnih 5 € se dodaje mesečnom iznosu za svakog dodatnog člana.

⁷⁰ Prema Zakonu br. 2003/15, član 2.7, zavisno lice je: "lice iznad 18 godina života teško ometana u razvoju ili trajno i potpuno nesposobno; lice od 65 i više godina starost i stalni staratelji lica sa stalno ograničenim sposobnostima ili deca ispod pet godina; lica do navršanih 14 godina, lica između 15-18 godina života koja se nalaze na redovnom srednjem obrazovanju; i samohrani roditelji sa najmanje jednim detetom ispod 15 godina života."

⁷¹ *Isto*, član 4(a).

⁷² *Isto*, član 4(b).

⁷³ *Isto*, član 2.2.

⁷⁴ *Isto* član 2.2.

⁷⁵ *Telegraf*, "Konfirmohet rritja e të ardhurave të asistencës sociale për 25 për qind," (Potvrđuje se povećanje prihoda od socijalne pomoći za 25 odsto), 2015, na: <http://www.telegrafi.com/lajme/konfirmohet-rritja-e-te-ardhurave-te-asistences-sociale-per-25-per-qind-2-72772.html>.

Ministarstva takođe planiraju da očiste liste korisnike da bi smanjili njihov broj, kao što se vidi u dole navedenim tabelama 37 i 38.

Godina	Ukupno	Albanci	Žene albanke	Muškarci Srbi	Žene srpkinj ^e	RAE muškarci	RAE ž.	Drugi muškarci	Druge žene
2013	127,997	62,210 49%	42,752 33%	5,335 4%	3,354 3%	6,350 5%	4,263 3%	2,280 2%	1,453 1%
2014	124,720	60,153 48%	41,258 33%	5,570 5%	3,393 3%	6,350 5%	4,263 3%	2,280 2%	1,543 1%
2015	114,220	56,897 50%	38,654 34%	4,568 4%	3,125 3%	5,254 4%	3,568 3%	1,122 1%	1,032 1%
2016	104,720	53,897 51%	33,654 32%	3,668 4%	3,025 3%	5,054 5%	3,368 3%	1,022 1%	1,032 1%
2017	94,530	50,897 54%	30,654 32%	2,668 3%	2,025 2%	4,054 4%	2,368 3%	985 1%	879 1%
2018	86,809	45,897 53%	27,654 32%	2,668 3%	2,525 3%	4,054 4%	2,368 3%	858 1%	785 1%

Dok muškarci čine većinu osoba koji su fizički primili socijalnu pomoć (60%) na ime njihovih porodica (vidi tabelu 37),⁷⁶ većina članova domaćinstava koja zavisi od socijalne pomoći su žene (60-65%). Korisnici mogu uložiti žalbe ako ne prime svoj deo socijalne pomoći i mogu tražiti pravo da se njihovo pravo na pomoć prenese na drugog člana porodice.⁷⁷ Međutim, prema zvaničnicima MRSZ, zvanični zahtev za prenos se retko dešava i konsolidovani podaci o tome koliko često se to dogodilo nisu bili lako dostupni.

Godina	Žene sakupljači	Muškarci sakupljači	Ukupan broj članova domaćinstava	Žene članovi domaćinstava	Muškarci članovi domaćinstava	Ukupan budžet
2013	51,822 (40%)	76,175 (60%)	127,997	73,954 (60%)	49,600 (40%)	27,200,000
2014	50,367 (40%)	74,353 (60%)	124,720	74,535 (60%)	50,367 (40%)	27,280,000
2015	46,379 (41%)	67,841 (59%)	114,220	69,781 (65%)	38,272 (35%)	26,138,685

Tabela 39 prikazuje korisnike obe kategorije socijalne pomoći, razvrstane po rodu i etničkoj pripadnosti. Muškarci iz svih etničkih grupa primaju socijalnu pomoć više nego žene iz iste etničke pripadnosti. Nije bilo dostupnih podataka da se proceni procenat različitih etničkih grupa u stanju socijalne potrebe. Međutim, u smislu etničkog sastava stanovništva Kosova, kao ovlašćeni indikator, pojavljuje se da su sve manjinske osobe nešto više zastupljene među korisnicima ŠSP.

⁷⁶ Verovatno zbog činjenice da muškarci čine većinu glava domaćinstava na Kosovu. Podaci ASK pokazuju da je 8,3% domaćinstava na čelu sa ženama. Domaćinstava koje vode žene, 64.1% su na čelu udovice (ASK, *Rodna statistika na Kosovu*, 2014, na: http://www.instat.gov.al/media/257404/gender_statistics_in_kosovo.pdf).

⁷⁷ MŽK, razgovor sa zvaničnicima MRSZ, 2015.

Tabela 39. Budžet za ŠSP I i 2, podjeljen po rodu i etničkoj pripadnosti korisnika

Godina	Ukupan budžet	Albanci muškarci	Albanke, žene	Srbi muškarci	Srbi žene	RAE muškarci	RAE žene	Drugi muškarci	Druge žene
2013	27,280,000	13,258,817 (49%)	9,111,734 (33%)	1,137,049 (4%)	714,838 (3%)	1,353,375 (5%)	908,573 (3%)	485,936 (2%)	485,936 (2%)
2014	26,721,564	12,887,927 (48%)	8,839,627 (33%)	1,193,386 (4%)	726,959 (3%)	1,360,503 (5%)	913,358 (3%)	488,496 (2%)	488,496 (2%)
2015	25,000,000	12,453,379 (50%)	8,460,427 (34%)	999,825 (4%)	683,987 (3%)	1,149,974 (5%)	780,949 (3%)	245,579 (1%)	245,579 (1%)
2016	30,653,324 ⁷⁸	14,410,963 (51%)	8,998,396 (32%)	980,749 (4%)	808,824 (3%)	1,351,337 (5%)	900,535 (3%)	273,262 (1%)	273,262 (1%)
2017	28,000,000	15,075,807 (54%)	9,079,784 (32%)	790,268 (3%)	599,810 (2%)	1,200,804 (4%)	701,407 (3%)	291,759 (1%)	291,759 (1%)
2018	28,000,000	14,803,949 (53%)	8,919,720 (32%)	860,556 (3%)	814,432 (3%)	1,307,606 (5%)	763,792 (3%)	276,746 (1%)	276,746 (1%)

Tabela 39 takođe ilustruje ukupan budžet za ŠSP I i 2 za period 2013-2015, kao i projekcije za 2016-2018.

Kategorija ŠSP I

Kategorija ŠSP I se distribuira porodicama gde su svi članovi porodice zavisni,⁷⁹ i niko od njih nije zaposlen.⁸⁰ Ukupno, broj korisnika koji primaju kategoriju I ŠSP u 2014 je iznosio 24,878, uključujući 55% muškaraca i 45% žena. Ukupan broj korisnika je porastao od 2013. godine ali je učešće muškaraca i žena ostalo slično. Kao i prethodnih godina, većina članova porodica u domaćinstvima koja primaju ŠSP I su žene (56% korisnika).

Tabela 40. Korisnici ŠSP kategorije I

Godine	Ukupan # korisnika	Ukupan # muškaraca	Ukupan # žena	# članova domaćinstava	Ukupno # muških članova domaćinstava	Ukupno # ženskih članova domaćinstava
2012	22,406	12,172 (54%)	10,234 (46%)	65,351	30,575 (47%)	34,776 (53%)
2013	20,963	11,320 (54%)	9,643 (46%)	60,508	28,245 (47%)	32,263 (53%)
2014	24,878	13,576 (55%)	11,302 (45%)	88,147	38,794 (44%)	49,353 (56%)

Međutim, Tabela 41 pokazuje da je u 2014, 55% budžeta izdvojeno za korisnike muškarce, dok je 45% bilo za žene korisnice. Iznos nije izračunat na osnovu članova domaćinstva, već samo na osnovu korisnika. Može se primetiti da iako muškarci i dalje dobijaju većinu budžeta (55%), procenat žena koje

⁷⁸ Prvobitna procena budžeta je bila 28,000,000. Međutim, od tada je povećan na ovaj iznos.

⁷⁹ Prema Zakonu br. 2003/15, član 2.7, zavisno lice je: "lice iznad 18 godina života teško ometano ili trajno i potpuno nesposobna; lica od 65 godina i više starosti; stalni staratelji lica sa trajno ograničenim sposobnostima ili lica kojima je potrebna stalna nega ili deca ispod pet godina; lica do navršanih 14 godina života, lica između 15-18 godina života koja se nalaze na redovnom srednjem obrazovanju; i samohrani roditelji sa najmanje jednim detetom ispod 15 godina života."

⁸⁰ Isto, član 4(a).

primaju se povećao za dva odsto od 2013. godine (sa 43% na 45%). Podaci iz 2015. godine nije uključeni u tabeli 40, jer baza podataka još uvek nije finalizovana.

Godina	# korisnika	# muškaraca	# žena	Ukupan budžet	Budžet za muškarce korisnike	€ po glavi stanovnika muškaraca	Budžet za žene korisnice	€ po glavi stanovnika žena
2012	22,406	12,172 (54%)	10,234 (46%)	€14,309,599	€8,125,598 (57%)	€55.6	€6,184,001 (43%)	€50.4
2013	20,963	11,320 (54%)	9,643 (46%)	€14,568,820	€8,272,422 (57%)	€60.9	€6,296,398 (43%)	€54.4
2014	24,878	13,576 (55%)	11,302 (45%)	€14,536,538	€7,932,633 (55%)	€48.6	€6,603,905 (45%)	€48.6

Kategorija ŠSP 2

Kategorija ŠSP 2 se distribuira svim porodicama u kojima je član porodice u stanju da radi i gde postoji barem jedno dete mlađe od pet ili siročice ispod petnaest godina starosti.⁸¹ Slično prošloj godini,⁸² rodna ravnopravnost među osobama koje primaju kategoriju I ŠSP je viša od ŠSP I. Tabela 42 pokazuje da su većina osoba koje primaju ŠSP 2 transfere i dalje muškarci u 2014 (85%). Međutim, velika većina članova domaćinstva koje zavise od ove vrste ŠSP su žene (61%). Zanimljivo je da se učešće žena koje dobijaju ovu vrstu pomoći povećalo od 6% u 2014. godini, porast koji se nije desio u 2012. ili 2013. godini. Ukupan broj korisnika je takođe povećan sa 16.776 na 19.349. Procenat muškaraca i žena članova domaćinstva koji zavise od socijalne pomoći u 2012-2014 je prilično konzistentan; samo porast od jedan odsto kod muškaraca i jedan odsto kod žena se desio u 2014. godini.

Godina	# korisnika	Ukupno # M.	Ukupno # žena	# članova domaćinstava	# članovi domaćinstva muškarci	# članovi domaćinstava žene
2012	18,176	16,620 (91%)	1,556 (9%)	75,470	28,732 (38%)	46,738 (62%)
2013	16,776	15,317 (91%)	1,459 (9%)	69,209	26,546 (38%)	42,663 (62%)
2014	19,349	16,427 (85%)	2,922 (15%)	77,935	30,663 (39%)	47,272 (61%)

Tabela 42 pokazuje da muškarci nastavljaju da primaju ogromnu većinu od ukupnog budžeta za kategoriju ŠSP 2. Ova razlika je postojala čak i pre 2012. godine. Sa prethodnog istraživanja MŽK se primetilo da ova razlika može biti delimično zbog uporno tradicionalne rodne uloge na Kosovu, zbog čega muškarci imaju tendenciju da imaju više odgovornosti izvan kuće, uključujući i primanje socijalne pomoći, dok žene imaju odgovornosti unutar kuće, kao što su staranje i druge kućne obaveze.⁸³ Sledeći problem može biti činjenica da kako bi ispunili uslove za kategoriju 2 ŠSP, porodice moraju imati najmanje jedno dete ispod pet godina, što bi verovatno dodatno povećalo ženama staranje i rad u kući. Predstavnici odseka za ŠSP su istakli da se ova razlika može pripisati ženama, jer nisu u stanju da

⁸¹ Isto, član 4(b).

⁸² MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 32.

⁸³ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 32.

ostave same svoju decu u uzrasta ispod pet godina kako bi primile socijalnu pomoć.⁸⁴ Ako žene nisu direktni korisnici, one ne mogu imati pristup fondovima ŠSP kada se distribuiraju u domaćinstvu. S obzirom da su žene te koje se staraju o deci i starijima, ŠSP se može koristiti efikasnije u domaćinstvu, ako žene direktno prime socijalnu pomoć. Međutim, potrebna su dalja istraživanja o tome kako je socijalna pomoć potrošena u domaćinstvima.

Mala promena je zabeležena u 2014. godini kada se procenat budžeta primljen od strane žena povećao za 7%. Dok su žene dobile 8% od budžeta u 2013. godini, oni su primili 15% u 2014. godini. Ovo može da ukazuje na to da će možda više žena primati ŠSP 2 u narednim godinama.

Tabela 43. Korisnici kategorije 2 socijalne pomoći po godini, rodu i budžetu

Godina	Ukupno korisnik	# M. (%)	# žena (%)	Ukupan budžet	Ukupan budžet za muškarce	€ po glavi M.	Budžet za žene	Po glavi žena
2012	18,176	16,620 (91%)	1,556 (9%)	€12,850,053	€11,782,088 (92%)	€59.1	€1,067,965 (8%)	€57.2
2013	16,776	15,317 (91%)	1,459 (9%)	€12,858,869	€11,803,649 (92%)	€64.2	€1,055,220 (8%)	€60.3
2014	19,349	16,427 (85%)	2,922 (15%)	€12,011,453	€10,197,537 (85%)	€51.7	€1,813,916 (15%)	€51.7

Ključni nalazi

- Za obe kategorije se može uočiti da dok muškarci češće primaju socijalnu pomoć za svoje porodice, žene su češće među članovima domaćinstva koji zavise od nje.
- Ukupan broj korisnika ŠSP kategorije 1 je povećan od 2013. do 2014. godine, ali učešće muškaraca i žena koji primaju ŠSP 1 je ostalo slično. Kao i prethodnih godina, većina članova porodice u domaćinstvima koji primaju ŠSP 1 su žene (56% u 2014. godini).
- Dok muškarci još uvek više primaju iz budžeta za ŠSP 1 (55% u 2014), procenat žena koje primaju se povećao za dva odsto od 2013. (sa 43% na 45%).
- Muškarci konstantno čine većinu direktnih primaoca ŠSP kategorije 2 (91% u 2012. i 2013. i 85% u 2014. godini). Međutim, procenat žena koje su direktni primaoci je porastao za 7% od 2013. do 2014. godine (od 8% do 15%).

Preporuke

- Sprovesti studiju o tome zašto znatno više muškaraca nego žena prima ŠSP, kao i kako se socijalna pomoć distribuira u porodici kako bi se osiguralo da članovi porodice koji ne primaju socijalnu pomoć da podjednako koriste. Ako se utvrdi da postoji diskriminacija u distributivnoj praksi, identifikovati načine da se osigura da socijalna pomoć stiže kod svih članova porodice.
- Osigurati da sve osobe koje primaju ŠSP, uključujući i članove porodice, imaju informacije o tome kako mogu prijaviti zloupotrebu ili promenu primaoca pomoći, osiguravajući da su ljudi svesni svojih prava. To može obuhvatati, na primer, kampanju u kojoj se posebno cilja žene.
- Uspostaviti konkretne pokazatelje i aktivnosti ka povećanju učešća žena primaoca ŠSP transfera.

⁸⁴MŽK intervju, novembar 2015.

Odsek za socijalne usluge

Između ostalih zadataka i odgovornosti, Odsek za socijalne usluge (OSU) razvija, predlaže i prati realizaciju socijalnih usluga i socijalnog zakonodavstva; koordinira aktivnosti sa drugim relevantnim akterima; sarađuje sa organizacijama civilnog društva; i razvija i predlaže programe strukovnih obuka za osoblje socijalne usluge.⁸⁵

Od 2009. godine, odgovornosti za pružanje socijalnih usluga su prebačene sa centralnog na lokalni nivo.⁸⁶ Međutim, kao što je u prethodnom istraživanju MŽK istaknuto, ovaj proces decentralizacije je do sada bio težak.⁸⁷ Zadaci za koje su svaki novii odgovorni ostaju nejasni, neke socijalne usluge ostaje centralizovane,⁸⁸ i 40 Centara za socijalnu zaštitu (CSZ) na Kosovu su i dalje povezani sa centralnim nivoom.⁸⁹ Nedostatak kapaciteta između institucija na lokalnom nivou i zvaničnika je omeo proces decentralizacije prema rečima zvaničnicima MRSZ.⁹⁰ Usluge koje se pružaju preko ovog Odseka se pojedinačno navode u odeljcima koji slede.

MRSZ ugovora OCD širom Kosova i nudi posebne socijalne usluge. Tabela 45 pokazuje iznose prenete u 2015. godini.

Naziv NVO ili udruženja	Ukupno	Usluge koje se pružaju
Nada i kuće za decu Kosova	14,900	Deca
SOS dečije selo na Kosovu	13,500	Deca
Dnevni centar –PEMA	13,000	Deca
NVO Handikos	13,500	Osobe sa invaliditetom
Associazione Amici dei Bambini	11,500	Deca
NVO „Humaniteti“	8,500	
Multietnička organizacija za osobe sa invaliditetom	4,500	Osobe sa invaliditetom
Udruženje osoba sa invaliditetom „Dom Nade“	1,570	Osobe sa invaliditetom
Inicijativa mladih u <i>Kodra e Trimave</i>	4,200	Omladina
Aktivni razvoj društva	3,700	
Omladinska organizacija Aktiv	4,800	Omladina
Omladinski centar Priština	4,700	Omladina
NVO „Jeta Buron“	4,500	
„Dëshira“ Klub	4,800	
CODEX	4,700	
Institut za mlade na Kosovu	4,900	Omladina
NVO–ženski centar „Prehja“	3,900	Žene
Institut za socijalno-političke studije	4,500	
Filmski festival Hyjnesha në Fron	3,800	Žene
Kosovska alternativa za osnaživanje mladih	3,300	Omladina
Podujevo omladinski centar	4.300	Omladina
Udruženje slepih Kosova	4,900	Slepa lica
Poslovni centar za podršku na Kosovu	4,950	
Udruženje „NënaTerezë“	4,900	
Nacionalna kuhinja Letnice u Letnici	4,000	

⁸⁵ MRSZ, sajt, na: <https://mpms.rks-gov.net/en-us/departments/departmentsocialpolicyandfamilies/socialservicesdivision.aspx>.

⁸⁶ Memorandum o razumevanju, (MoR), potpisan u februaru 2009 između MRSZ, Ministarstva administracije lokalne samouprave, Ministarstva finansija i kosovskih opština za tranziciju socijalnih usluga na opštine.

⁸⁷ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu pomoć*.

⁸⁸ Ovo uključuje stambene usluge za starije osobe, usluga u zajednici za decu i odrasle sa invaliditetom, socijalne usluge koje pružaju OCD, pogodnosti hraniteljstva i koristi za porodice sa decom sa ograničenim sposobnostima.

⁸⁹ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu pomoć*, str. 18.

⁹⁰ MŽK intervju, maj 2015.

Pomoć za porodice dece sa posebnim potrebama

Kosovo je predmet nekoliko međunarodnih konvencija koje garantuju prava dece, uključujući i Konvenciju o pravima dece.⁹¹ Nacionalni mehanizmi za garantovanje prava dece takođe postoje, uključujući Zakon br. 03/L-022 o „materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima,“⁹² koji garantuje 100 € podrške mesečno za njihove porodice.

Tabela 46 pokazuje broj porodica koje primaju pomoć za svoju decu sa posebnim potrebama. Više porodica sa dečacima sa posebnim potrebama primaju ovu pogodnost (53% -58%) nego porodice sa devojčicama (41% -48%). Prema popisu iz 2011. godine, 3,376 osoba uzrasta od 0-9 boluje od nekog oblika invaliditeta, od kojih su 40% devojčice i 60% dečaka. Međutim, u prethodnom istraživanju MŽK je istaknuto da ovi podaci ne mogu biti pouzdani; iskustveni dokazi ukazuju na to da porodice mogu da registruje dečake više nego devojčice sa posebnim potrebama.⁹³

Tabela 46. Broj porodica dece sa posebnim potrebama po rodu deteta

Godina	Ukupno # korisnika	Ukupno # devojčica	Ukupno # dečaka	Ukupan budžet	Budžet za devojčice	Budžet za dečake
2011	2,893	1,382 (48%)	1,511 (52%)	289,300	138,200 (48%)	151,100 (52%)
2012	2,946	1,396 (47%)	1,550 (53%)	294,600	139,600 (47%)	155,000 (53%)
2013	2,995	1,242 (41%)	1,753 (59%)	299,500	124,200 (41%)	175,300 (59%)
2014	2,903	1,213 (42%)	1,690 (58%)	290,300	121,300 (42%)	169,000 (58%)
2015	2,761	1,167 (42%)	1,594 (58%)	276,100	116,700 (42%)	159,400 (58%)

Ključni nalazi

- Više porodica sa dečacima sa posebnim potrebama primaju mesečnu pomoć od porodica sa devojčicama sa posebnim potrebama. Tako da više od ovog budžeta odlazi na porodice dečaka (58%) nego na porodice devojčica (42%).

Preporuke

- Saradnja sa organizacijama civilnog društva koje rade sa osobama sa ograničenim sposobnostima, posebno ženskim organizacijama, kao i medijima kako bi se osiguralo da porodice sa devojčicama sa invaliditetom budu svesne prava koja njihova deca imaju u vezi sa ovim pogodnostima.
- Povećati po jedan odsto godišnje procenat porodica sa devojčicama koje primaju ovu pogodnost dok se ne dostigne 50%.

Staranje o napuštenoj deci

Staranje za nezbrinutu decu je regulisano Zakonom br. 02/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama, dok je Administrativnim uputstvom br. 05/2006 uređeno staranje o napuštenoj deci.⁹⁴ Sve

⁹¹ Ujedinjene nacije, Konvencija o pravima deteta, 1989, na:

[http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima(1).pdf).

⁹² Skupština Republike Kosova, Zakon o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima, Zakon br. 03/L-022, Priština: Skupština Republike Kosova, 2008, na:

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L022_sr.pdf.

⁹³ Za više, vidi: MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 20.

⁹⁴ Skupština Republike Kosova, *Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama*, član. 3.3i i 11; MRSZ, *Administrativno uputstvo br. 05/2006 za uspostavljanje panela za smeštaj dece bez roditeljskog staranja u hraniteljsku porodicu i usvajanje*, Priština: MRSZ, 2006, NA: <http://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Ligji/SekondarAnglisht/A.1%20No.05-2006%20On%20Establishment%20of%20the%20Panel%20for%20Placing%20Childre.pdf>, Art. 4.

starateljske porodice za decu prolaze obuku kako bi postali pružaoci hraniteljstva.⁹⁵ Hraniteljstvo se može pružiti od strane obe biološke i ne - biološke hraniteljske porodice. U prvom mesecu, ne-biološka hraniteljska porodica prima uplatu od 225 €, a ostalih meseci po 150 €. Za slučajeve dece sa posebnim potrebama, hraniteljskoj porodici se isplaćuje 250 € mesečno.⁹⁶ Pored hraniteljstva u ne - biološkim porodicama, MRSZ obezbeđuje naknadu za negovanje dece u porodici, bez roditeljskog staranja. Naknada iznosi 75 € mesečno po detetu.

Podaci pruženi od strane MRSZ za 2014. godinu pokazuju da ukupan budžet potrošen na hraniteljstvo iznosi 144.400 € u 2013. godini, a da je povećan u 2014. godini za 22%.⁹⁷

Tabela 47. Deca u hraniteljskim porodicama van svojih bioloških porodica ili u njihovoj proširenoj porodici

Godina	Ukupan # starih predmeta hraniteljstva	Ukupan # novih predmeta	Ukupan # dece sa posebnim potrebama u hraniteljskim porodicama	Ukupan budžet za hraniteljstvo van bioloških porodica	Ukupan # dece u proširenim porodicama	Ukupan budžet ⁹⁸	Ukupan budžet za hraniteljstvo
2011	48	51	7	€ 120,635	660	€ 540,000	€660,635
2012	54	33	7	€ 116,830	541	€ 486,900	€603,730
2013	59	47	7	€ 144,400	642	€ 577,800	€722,200

Odsek za decu u hraniteljskim porodicama nadgleda i sredstava slučajeva napuštene dece i usvajanje putem SOS Kinderdorf (0-3 godina). Sa prethodnog istraživanja MŽK se primetilo da je broj dece koja su usvojena putem SOS Kinderdorf povećan u 2011-2013.⁹⁹ Nažalost, rodno podeljeni podaci koji se odnose na decu smeštenu u SOS Kinderdorf nisu bili dostupni u 2014. i ostaju nedostupni i u 2015. Podaci za 2015. godinu ukazuju da možda nema uopšte dece u uzrastu od 0-3 koja žive u Kinderdorf. Međutim, čak i bez dece od 0-3, finansiranje po detetu se znatno smanjilo, sa 36,9 € u 2013 na 24,5 € u 2015. godini.

Tabela 48. Deca u SOS Kinderdorf

Godina	SOS (uzrast 0-3)	SOS (age 4-18)	Budžet za SOS	Okolo € po stanovniku mesečno
2011	32	47	€ 44,893	€47.3
2012	38	50	€ 50,681	€47.9
2013	40	52	€ 40,764	€36.9
2014	n/a	39	n/a	
2015	n/a	44	€13,000	€24.5

Preporuke

- Prikupiti i predstaviti podatke o polu dece u hraniteljskim porodicama i u drugim nevladinim organizacijama koje pružaju socijalne usluge, kao što su SOS Kinderdorf.
- Obezbediti dovoljno sredstava za SOS Kinderdorf.

Sigurne kuće za zaštitu žrtava nasilja u porodici, trgovine ljudskim bićima i zlostavljane dece

Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama reguliše sigurne kuće za lica koja su pretrpela nasilje u porodici, trgovinu ljudima i zlostavljanje dece.¹⁰⁰ Sigurne kuće su predviđene kao pružaoci usluga i Zakonom o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima.¹⁰¹ Osim pružanja

⁹⁵ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 44.

⁹⁶ U *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 44, MŽK je navela da je u januaru 2012, pogodnost za hraniteljsku porodicu povećana sa 150 € na 250 €.

⁹⁷ MRSZ, informacije primljene u maju 2014. godine

⁹⁸ Procene MŽK zasnovane na ukupnom broju korisnika svake godine i mesečni iznos.

⁹⁹ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 44.

¹⁰⁰ Skupština Republike Kosova, *zakon o socijalnim i porodičnim uslugama, Zakon br. 02/L-17*, član 1.3d, 12.2.

utočišta i sigurnosti, sigurne kuće pružaju i različite druge usluge, kao što su hrana, lekarsku negu, psihološka pomoć, prevoz, stručnu obuku, sredstva za higijenu i pomoć u rei

ntegraciji i rehabilitaciji.¹⁰² Sigurne kuće mogu biti nevladine, a i vladine. Obe vrste, međutim, moraju biti licencirane od strane vlade.¹⁰³

Sigurne kuće na Kosovu trenutno primaju samo decu i žene. Dečaci se u sigurnim kućama primaju do 12 godina.¹⁰⁴ Tabela 49 pokazuje ukupan broj žena i dece smeštene svake godine u sigurnim kućama koje primaju delimično finansiranje od MRSZ. Svi korisnici su bili žene i deca. S obzirom da žene češće trpe nasilje od muškaraca, potreba za sigurnim kućama je jasna. Međutim, ne postoje sigurne kuće za muškarce i dečake starije od 18 godina, mada dokazi ukazuju na to da postoji nasilje i nad dečacima i muškarcima.¹⁰⁵ Pored toga, trenutno nema sigurnih kuća koje su specijalizovane za prijem lezbejki, homoseksualaca, biseksualaca i transrodnih osoba (LHBT) na Kosovu, iako postoji nasilje i nad LHBT osobama.¹⁰⁶

Tabela 50 prikazuje budžet izdvojen od strane MRSZ za sigurne kuće na Kosovu od 2011. do 2014. godine.¹⁰⁷ Sve, osim jedne sigurne kuće, su stalno dobijale jednak iznos sredstava u tom periodu, bez obzira na broj lica u kući.

Tabela 49. Osobe u prihvatilištima, sa delimičnim finansiranjem od strane MRSZ

Godina	# žena i dece
2008	290
2009	225
2010	229
2011	267
2012	241
2013	268
2014	281

Tabela 50. Ukupan budžet prenet svakoj sigurnoj kući od strane MRSZ po godinama 2011-2015

Sigurna kuća	Lokacija	2011	2012	2013	2014	2015 (plan)
Centar za zaštitu žena i dece (CZŽD)	Priština	€17,000	€17,000	€24,000	€24,000	€24,000
CZŽD Raba Voca	Mitrovica	€17,000	€17,000	€24,000	€24,000	€24,000
Centar za dobrostanje žena (CDŽ)	Peć	€17,000	€17,000	€24,000	€24,000	€24,000
Sigurna kuća	Đakovica	€17,000	€17,000	€24,000	€24,000	€24,000
Centar za zbrinjavanje žena i dece (CZŽD)	Prizren	€17,000	€17,000	€24,000	€24,000	€24,000
Centar Liria	Gnjilane	€17,000	€17,000	€24,000	€24,000	€24,000
Objekat za privremenu bezbednost ¹⁰⁸		€51,469	€62,242 ¹⁰⁹	€80,000	€80,000	N/A
Zaštiti žrtve, spreći trgovinu (ZŽST)	Priština	€21,000	€26,500	€30,000	€30,000	€30,000
Dom i nada za decu	Priština	N/A	N/A	€50,000	€50,000	N/A

¹⁰¹ Program Kosova i plan akcije protiv nasilja u porodici 2011-2014 i Nacionalna strategija protiv trgovine ljudima na Kosovu 2011-2014.

¹⁰² MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 23.

¹⁰³ Skupština Republike Kosova, *Zakon o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima*, Zakon br. 04/L-218, član 23, 38.

¹⁰⁴ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 34.

¹⁰⁵ MŽK, *Nema više opravdanja*, 2015. Policijski izveštaji takođe pokazuju da su muškarci i dečaci žrtve nasilja. Za više vidi: Farnsveden, Ulf, Ariana Qosaj-Mustafa i Nicole Farnsworth za Orgut, *Country Gender Profile*, (Profil zemlje o rodu), Priština: Sida, 2014.

¹⁰⁶ MŽK, *Nema više opravdanja*, s. 77 i 54. U narednom istraživanju, preko 70% anketiranih LHBT osoba je izjavilo da je "kuća" najopasnije mesto" za njih (intervju sa predstavnicima LHBT organizacije, u MŽ, *Nema više opravdanja*, str. 77.

¹⁰⁷ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 23.

¹⁰⁸ Oni predstavljaju trenutne troškove umesto prvobitno budžetskih troškova. Brojevi su zaokruženi do najbližeg evra. Sredstva za ISF su dobijena iz Ministarstva pravde. Izvor: ISF, prepiska, maj 2014.

¹⁰⁹ Planirani budžet je iznosio 75,000, tako da su potrošili manje nego što je prvobitno budžetirano.

Ukupno

€174,469 €190,742 €304,000 €304,000 N/A

Od 2015. godine, sigurne kuće koje pružaju usluge finansirane od strane države su odabrane putem procesa nabavke kroz koga MRSZ kupuje njihove usluge. MRSZ bira sigurne kuće koje ispunjavaju uslove postavljene od strane MRSZ, a zatim potpisuje Memorandum o razumevanju sa tim sigurnim kućama.¹¹⁰ Počev od aprila 2015. godine, sigurne kuće su počele da primaju državno finansiranje na osnovu broja osoba koje imaju u kući. MRSZ plaća 50% troškove za osnovne stvari, kao što su hrana i utočište. Iznos isplaćen sigurnim kućama po smeštenoj osobi je 208.33 € mesečno.¹¹¹ Tabela 51 pokazuje iznos distribuiran od strane MRSZ sigurnim kućama za zaštitu lica koja su pretrpela nasilje u porodici i trgovinu ljudima. Prema rečima predstavnika MRSZ, sve sigurne kuće su dokazale da mogu da smeste maksimalno 12 ljudi, što znači da dobiju maksimalan iznos od 2.500 € mesečno.

Članovi Koalicije sigurnih kuća su izračunali da košta 30 € da se neko udomi za 24 časova i primi sve potrebne usluge u iznosu od 900 € mesečno po osobi.¹¹² Međutim, troškovi po smeštenoj osobi mogu značajno da variraju, u zavisnosti od zadobijenih povreda, psihološkog savetovanja koje je potrebno i nekoliko drugih faktora.¹¹³ Prema tome, da bi se izvršila precizna procena troškova za informisanje budžetskog planiranja potrebno je pažljivo praćenje trendova u aktuelnim troškovima pružanja sigurnih kuća (uključujući sadržaj, hranu, zdravstvenu zaštitu, savetovanje, obrazovne mogućnosti i obuku prema rehabilitaciji i reintegraciji). Obezbeđivanje priznanice za ove troškove iz sigurnih kuća i pažljivo dokumentovanje trenutnih troškova može da pomogne MRSZ da poboljša budžet radi ispunjavanja svojih zakonskih obaveza u buduće da zaštiti, rehabilituje i ponovo integriše osobe koje su pretrpele nasilje.¹¹⁴

Tabela 51. Isplate MRSZ NVO u 2015¹¹⁵

NVO	Januar	Februar	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avgust	Septembar	Ukupno
CZŽD Priština	2,500	2,500	2,500	1,667	2,500	833	2,500	2,500	1,042	18,542
CZŽD Mitrovica	2,500	2,500	2,500	1,875	2,083	1,875	1,667	2,500	2,500	20,000
Sigurna kuća, Đakovica	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	22,500
Liria, Gnjilane	2,500	2,500	1,458	1,667	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	13,958
CDŽ, Peć	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	22,500
ZŽST, Priština	3,000	3,000	750	500	2,500	2,000	2,500	2,000	2,250	18,500
ADD, Uroševac	1,250	1,245	104	208	520	520	937	521	729	5,309
CZŽD, Prizren	2,500	2,500	1,875	1,042	1,245	1,042	833	1,667	833	12,500
Ukupno	19,250	19,250	14,187	9,250	16,353	13,770	15,937	16,687	14,854	133,809

¹¹⁰ Intervju sa predstavnicima MRSZ Odsek za socijalne usluge, novembar 2015.

¹¹¹ *Isto.*

¹¹² MŽK, *Po kojoj ceni? Finansiranje za implementaciju zakonodavnog okvira protiv porodičnog nasilja na Kosovu*, Priština: MŽK, 2012, na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130405144431364.pdf>, str. 50.

¹¹³ *Isto.*

¹¹⁴ Kancelarija premijera Kosova, *Program Kosova i plan akcije protiv nasilja u porodici 2011-2014*, str. 33, na: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Programi_i_Kosoves_Kunder_Dhunes_ne_Familje_dhe_Plani_i_veprimit_2011-2014.pdf.

¹¹⁵ Iznosi su zaokruženi do najbližeg evra od strane MŽK za prezentaciju.

Ključni nalazi

- Od 2011. do 2015. godine sve sigurne kuće, osim jedne, su dobile jednak iznos godišnjeg finansiranja od strane MRSZ, bez obzira na broj smeštenih osoba. Počev od 2015. godine, MRSZ plaća sigurnim kućama 208.33 € mesečno po smeštenoj osobi. Sigurne kuće su kao korisnike imale samo žene i decu. Trenutno nema sigurnih kuća za muškarce i dečake starije od 12. godina. Takođe, nema sigurnih kuća koje ispunjavaju specifične potrebe za osobe LHBT. U pogledu geografske pokrivenosti, ne postoje sigurne kuće na severu Kosova, što doprinosi nedostatku pristupa sigurnim kućama za osobe srpske nacionalnosti koje su pretrpele nasilje.¹¹⁶

Preporuke

- Budžet za najmanje jednu sigurnu kuću koja će primati muškarce i dečake u uzrastu od 12 godina, jednu sigurnu kuću za osobe LHBT, kao i sigurnu kuću na severu Kosova. To bi moglo uključiti ugovaranje ovih usluga.
- Nastavak finansiranja sigurnih kuća prema broju smeštenih osoba. Napraviti tačne procene troškova sigurnih kuća po osobi pažljivo prateći trendove u trenutnim troškovima pružanja sigurnih kuća tokom vremena. Ovo može pomoći MRSZ da poboljša budžetiranje radi ispunjavanja svoje zakonske obaveze da u buduće zaštiti, rehabilituje i ponovo integriše osobe koje su pretrpele nasilje.

Odsek za lica za posebnim potrebama i starija lica

Ovaj odsek analizira korisnike zajedničkog smeštaja za osobe sa posebnim potrebama i starija lica. Kao što je navedeno u prethodnom istraživanju MŽK,¹¹⁷ teško je dobiti informacije o budžetu za svaku ustanovu za smeštaj, jer je ovaj budžet centralizovan. Sredstva se distribuiraju preko jedne budžetske linije za sve „ustanove“. Tabela 52 ukazuje na to da je budžet za sve kategorije troškova, osim subvencija i transfera, značajno smanjen u 2015. godini. Međutim, ukupni budžet za ove ustanove se više nego udvostručio. Ovaj Odsek je budžetiran sa 30.000 € za 10 € mesečnog transfera po korisniku u ustanovama. Pošto je ovaj prenos izvršen u gotovini, Ministarstvo finansija ga je prekinulo u 2011. godini zbog nepravilnosti u Institutu Štimlje. Od 2011. do 2014. godine taj iznos je prebačen Odseku, ali nije korišćen.¹¹⁸ Prethodno istraživanje MŽK je napomenulo da su transferi ponovo izdvojeni i potrošeni na ostale troškove u okviru MRSZ.¹¹⁹ Od 2016. godine, sve ove ustanove će biti decentralizovane, osim: Staračkog doma u Prištini, Specijalnog instituta u Štimlju i Dečijeg doma u Štimlju, koje će ostati pod MRSZ. Sve ostale ustanove će biti potpuno decentralizovane i neće primati sredstva od MRSZ. One će morati da obezbede sopstveno finansiranje, koje mogu dobiti od opština ili donatora, ali će biti u nadležnosti opština.

Tabela 52. Budžet za ustanove koje pružaju usluge osobama sa posebnim potrebama i starijim licima, 2013-2015 po ekonomskoj kategoriji

Godina	Zaposleni	Plate i dnevnice	Robe i usluge	Komunalni troškovi	Subvencije i transferi	Kapitalni troškovi	Ukupno
2013	242	1,009,779	768,473	106,664	30,000	400,000	2,314,916
2014	242	966,216	849,510	177,000	30,000	400,000	2,422,726

¹¹⁶MŽK, *Nema više opravdanja*.

¹¹⁷ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 24.

¹¹⁸ MŽK Intervju sa šefom Odseka, novembar 2015. godine

¹¹⁹ MŽK, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, str. 25.

2015	219	198.581	794,974	155,000	30,000	455,000	2,557,270
2016							1,424,709

Domovi za starija lica

Administrativno uputstvo br. 10/2014 o „radu i kriterije smeštaja rezidenta u domu starih osoba bez porodičnog zbrinjavanja i u kućama sa bazom u zajednici“¹²⁰ reguliše pružanje ove socijalne usluge. Uslovi uključuju da sva lica smeštena u domovima za starija lica budu preko 65 godina starosti, da nemaju biološke potomke ili usvojeno dete i da budu dobrog mentalnog zdravlja.¹²¹ Ovi strogi uslovi mogu da znače da su neki stariji ljudi na Kosovu primorani da ostanu u teškim situacijama u svojim kućama, što bi ih moglo izložiti riziku od nasilja. Istovremeno, potreba da se brinu o starijim licima mogu sprečiti ljude, naročito žene, da se uključe u radnu snagu.

Trenutno postoje tri staračka doma na Kosovu (u Prištini, Gurakocu i Srbici) i jedan dom zajednice u Gračanici, koji je otvoren u 2014. godini. Tabela 53 ilustruje broj žena i muškaraca koji su dobili brigu u ovim centrima. U 2014. i 2015. godini, žene čine oko 56% korisnika. To je označilo povećanje procenta žena korisnika od 4% u 2013. godini. Ovaj porast ukazuje da više žena i nekoliko muškaraca traže ove usluge. Ovo se može pripisati dužem životnom veku žena ili činjenici da nešto veći procenat žena postoje na Kosovu u ovom uzrastu u odnosu na muškarce.¹²²

Budući da budžet distribuiran svakoj ustanovi nije bio dostupan, nije bilo moguće izračunati iznos potrošen na žene i muškarce. Međutim, gruba procena bi mogla pokazati da je oko 56% potrošeno na žene i 44% na muškarce 2014. godini, na osnovu procenta korisnika.

Domovi za starija lica	Godina	Ukupno # klijenta	Ukupno # klijenta	žena % žena klijenta	Ukupno muškaraca klijenta	# % muškarci klijenti
Priština (135 kreveta)	2012	97	58	60%	39	40%
	2013	93	40	43%	53	57%
	2014	84	47	56%	37	44%
	2015	71	41	58%	30	42%
Gurakoc (20 kreveta)	2012	15	8	53%	7	47%
	2013	16	9	56%	7	44%
	2014	15	8	53%	7	47%
	2015	14	8	57%	6	43%
Srbica (20 kreveta)	2012	15	7	47%	8	53%
	2013	14	6	43%	8	57%
	2014	14	8	57%	7	50%
	2015	14	8	57%	7	50%
Gračanica	2014	15	7	47%	8	53%
	2015	6	2	33%	4	67%
Ukupno Kosovo	2012	127	73	57%	54	43%
	2013	123	55	45%	68	55%
	2014	108	61	56%	47	44%
	2015	105	59	56%	47	45%

¹²⁰Vlada Republike Kosova, Administrativno uputstvo br. 10/2014, 2014, na: <https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=10414>.

¹²¹ Isto, član. 5.

¹²² Prema podacima popisa, u 2011. Godini, 53% građana starijih od 65 godina su bile žene, a 47% muškarci.

Ključni nalazi

- Veoma mali broj domova za starije osobe i lica sa posebnim potrebama postoje u odnosu na veličinu potencijalne ciljane grupe. Uslovi za korišćenje tih domova su strogi i mogu da postave starija lica u opasnost da budu primorani da ostanu u teškim situacijama u kući.

Preporuke

- Ulaganje u centre, barem za dnevnu negu, i blaži uslovi bi mogli da doprinesu poboljšanju životnih uslova i nezavisnosti za starije osobe, stvaranje novih radnih mesta i omogućiti osobama koje se trenutno brinu o osobama sa posebnim potrebama ili starima da se uključe u tržište rada.

Odeljenje za porodice palih boraca i ratne invalide

Odeljenje za porodice palih boraca i ratne invalide je odgovorno za politiku koja se odnosi na lica pogođena ratom, uključujući i ratne invalide, civilne žrtve, njihove preživjele porodice i žrtve seksualnog nasilja rata.¹²³ Tri vrste penzija se mogu dati po ovoj šemi: porodične penzije (za bliske članove porodice), lična invalidska penzija (za samo lice sa invaliditetom), i porodična invalidska penzija (za porodicu osobe sa invaliditetom, nakon smrti osobe sa invaliditetom).¹²⁴ Ovaj odeljak razmatra svaku od ovih vrsta penzija *vis-a-vis* ciljnim grupama. Prema međunarodnim statističkim podacima, 13,517 ljudi je preminulo, ubijeno ili nestalo tokom rata na Kosovu u periodu od 1. januara 1998. godine do 14. juna 1999. godine, i nakon raspoređivanja međunarodnih trupa na Kosovu do decembra 2000. godine.¹²⁵ Procenjeno je da je do 1999. godine, 12,000 Albanaca i više od 3,000 Srba izgubilo živote, među licima drugih nacionalnosti.¹²⁶

Tabela 54 ilustruje ranije i planirane buduće troškove za ovo Odeljenje. Broj korisnika pojedinih dole razrađenih penzija je predviđen da se poveća u narednim godinama, uz povećanje troškova u kategoriji subvencija i transfera. Odlukom Vlade 171 (2011),¹²⁷ MRSZ nisu dozvoljene nove aplikacije na penzijskim šemama predviđenim ovim odeljenjem. Međutim, u 2014. godini, drugom odlukom, bivši ministar MRSZ, Nenad Rašić, je omogućio nove aplikacije za sledeće penzijske šeme: za civilne žrtve, porodice palih boraca, invalide OVK i ratne veterane od marta 2014. godine. Ovo objašnjava porast korisnika i budžet u periodu nakon 2014. godine.¹²⁸ Dalja povećanja budžeta su predviđena za većinu

¹²³ Skupština Republike Kosova, Zakon br. 04 / L-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica, 2011, na <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20statusu%20boraca.pdf>, i Zakon br. 04/L-172 o izmenama i dopunama Zakona br. 4/L-054 statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnim žrtvama i njihovih porodica, 2014, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/04-L-172%20s.pdf>.

¹²⁴ Isto, član 5.

¹²⁵ Fond za humanitarno pravo Kosovo, *Kosovska knjiga pamćenja 1998-2000*, Fond za humanitarno pravo Kosovo, n.d, na: http://www.kosovskaknjigapamcenja.org/?page_id=107&lang=de.

¹²⁶ Douarin, E., Litchfield, J. i Sabates-Wheeler, R., 2010, *Poverty, Livelihoods and War Legacies: the Case of Post-War Rural Kosovo* (Siromaštvo, sredstva za život i nasleđe rata: slučaj posleratnog ruralnog Kosova), MICROCON Radni dokument istraživanja 37, Brighton: MICROCON. MŽK je nastojala da pronađe pouzdane izvore i informacije u vezi sa trenutnim brojevima osoba koje su preminule ili povređene tokom rata, uključujući informacije podeljene po etničkoj pripadnosti, rodu i geografskoj lokaciji.

¹²⁷ MRSZ, odluka, 171, 2011.

¹²⁸ MRSZ, odluka o izmeni odluke MRSZ 171, Protokol br. 98, mart 2014.

penzijskih kategorija koje su financirane od strane ovog Odeljenja u narednim godinama i navedena su u delu dole.

Porodice palih boraca

Ovu penziju primaju bliski članovi porodice palih boraca. Od 1.977 korisnika ove penzije u 2015, 78% su žene, dok su 22% muškarci (vidi tabelu 55). Ovaj procenat se nije bitno promenio, a zvaničnici planiraju da ga ostave sličnim i u 2018. godini. Činjenica da više žena koristi ovu penziju je iznenađujuća, s obzirom da se značajno više muškaraca borilo u Oslobođilačkoj vojsci Kosova (OVK), tako da su njihovi bliski članovi porodice verovatno žene. Iz sličnih razloga, možda nije iznenađujuće, da Albanke dobijaju najveći procenat ove penzije (78%), zatim Albanci (22%), i na kraju nekoliko žena iz drugih etničkih grupa (0,15% korisnika).

Tabela 54. Odeljenje za porodice palih boraca i ratne invalide. planirani i trenutni troškovi, 2011-2018

Godina	Planirani budžet	Potrošeni budžet	% razlika
2011	€29,921,019	€29,249,970	97.8%
2012	€30,121,019	€30,205,298	99.7%
2013	€30,364,117	€30,364,117	103.1%
2014	€37,309,231	€37,309,226	99.9%
2015	€40,663,639	€25,343,673	62.3%
(Sep.)			
2016	€38,143,191		
2017	€40,143,191		
2018	€40,143,191		

Tabela 55. Korisnici penzije podeljeni po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Ukupno korisnika	Muškarci %	Žene %	Alb. muškarci	Alb. muškarci %	Alb. žene	Alb. žene %	Druge žene	% druge žene
2013	2,020	23%	77%	461	23%	1,556	77%	3	0.15%
2014	2,001	22%	78%	443	22%	1,555	78%	3	0.15%
2015	1,977	22%	78%	426	22%	1,548	78%	3	0.15%
2016	2,088	25%	75%	520	25%	1,565	75%	3	0.14%
2017	2,088	25%	75%	520	25%	1,565	75%	3	0.14%
2018	2,088	25%	76%	520	25%	1,565	75%	3	0.14%

Ukupno 931.690 € je izdvojeno za ovu penziju u 2015. godini. Na osnovu gore navedenog procenta korisnika, procenjuje se da su 22% od ovog budžeta primili albanski muškarci, 78% albanske žene i 0,15% žene iz drugih etničkih grupa (ne uključujući Srbe, Rome, Aškalije i Egipćane).

Kao što Tabela 56 ilustruje, ruralne (albanske) žene imaju tendenciju da čine većinu korisnika (54% u 2015. godini), zatim urbane (albanske) žene (25%), nakon njih ruralni muškarci (15%), i konačno urbani muškarci (6%). S obzirom na specifičnu prirodu ove penzije, bilo bi teško da se daju preporuke za bilo kakve promene, ipak samo po sebi je korisno da se zna ko su glavni korisnici, kako bi se osiguralo da su se njihove posebne potrebe ispunile distribucijom ove penzije.

Tabela 56. Korisnici penzije podeljeni po rodu i geografskoj lokaciji

Godina	Ukupno korisnika	Ruralni muškarci	%	Urbani muškarci	%	Ruralne žene	%	Urbane žene	%
2013	2,020	334	17%	127	6%	1,073	53%	486	24%
2014	2,001	314	16%	129	6%	1,066	53%	429	21%
2015	1,977	302	15%	124	6%	1,059	54%	492	25%
2016	2,088	375	18%	145	7%	1,063	51%	505	24%
2017	2,088	375	18%	145	7%	1,063	51%	505	24%
2018	2,088	375	18%	145	7%	1,063	51%	505	24%

Civilne žrtve

Korisnici ove penzije šeme uključuju rodbinu civilnih žrtava rata. Većina korisnika ove penzije od 2013. do 2015. godine su bile žene (84% -85%). Iz ovoga se može proceniti da su muškarci dobili oko 16% od 851,577 € izdvojenih za ove penzije (136,252 €), dok su žene dobile 84% (715.324 €). Odeljenje je planiralo da procenat žena ostane sličan u narednim godinama, uključujući u međuvremenu planirano povećanje ukupnog broja korisnika. Pošto Albanski muškarci čine ogromnu većinu civilnih žrtava rata nakon etničkog čišćenja na Kosovu,¹²⁹ nije iznenađujuće da su većina civila koji primaju ovu vrstu penziju Albanke, od kojih su mnoge izgubile svoje muževe (83% korisnika). Albanski muškarci su sledeći najčešći korisnici (16%). Srpski muškarci, Srпкиnje, muškarci i žene Romi, Aškali i Egipćani, i muškarci i žene iz drugih etničkih grupa, svi zajedno čine manje od jednog procenta korisnika (vidi tabelu 57).

Tabela 57. Korisnici penzije po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Ukupno	Alb. M.	Alb. M.	Alb. ž.	Alb. ž.	Sr. b. M.	Sr. M.	Sr. Z.	Sr. Z.	RA E M.	RAE M.	R AE ž.	RA E ž.	Dru gi M.	Dru gi M.	Dru ge ž.	Drug e ž.
2013	4,914	804	16%	4,081	83%	3	0.06%	17	0.35%	1	0.02%	4	0.08%	1	0.02%	3	0.06%
2014	4,811	771	16%	4,010	83%	3	0.06%	17	0.35%	1	0.02%	4	0.08%	1	0.02%	4	0.08%
2015	4,656	739	16%	3,890	84%	4	0.09%	14	0.30%	1	0.02%	3	0.06%	1	0.02%	4	0.09%
2016	5,361	769	14%	4,534	85%	6	0.11%	39	0.73%	2	0.04%	6	0.11%	1	0.02%	4	0.07%
2017	5,361	769	14%	4,534	85%	6	0.11%	39	0.73%	2	0.04%	6	0.11%	1	0.02%	4	0.07%
2018	5,361	769	14%	4,534	85%	6	0.11%	39	0.73%	2	0.04%	6	0.11%	1	0.02%	4	0.07%

S obzirom na prirodu rata, možda i ne čudi da ruralne žene čine većinu korisnika penzije (58% u 2015. godini), jer su ruralni muškarci, civili, skloni da izgube svoj život po višim stopama nego gradski muškarci (vidi tabelu 58). Ruralni muškarci dobijaju sledeći najveći procenat pogodnosti (12%), za kojima slede u jednakom učešću urbane žene i muškarci (odnosno 4%).

Tabela 58. Korisnici penzije za civilne žrtve po rodu i geografskoj lokaciji

Godina	Ukupno korisnika	Ruralni muškarci	%	Urbani muškarci	%	Ruralne žene	%	Urbane žene	%
2013	4,914	614	12%	195	4%	2,801	57%	1,304	4%
2014	4,811	586	12%	190	4%	2,755	57%	1,280	4%
2015	4,656	560	12%	185	4%	2,678	58%	1,233	4%
2016	5,361	580	11%	198	4%	2,788	52%	1,795	4%
2017	5,361	580	11%	198	4%	2,788	52%	1,795	4%
2018	5,361	580	11%	198	4%	2,788	52%	1,795	4%

Ponavljamo, zbog specifične prirode ove penzije, nema preporuka.

Invalidi OVK

Korisnici ove penzije uključuju lica koja su postala invalidi tokom rata i ostali invalidi. Mesečni preneti iznos zavisi od nivoa povrede tela koje invalid OVK ima.¹³⁰ Tabela 59 pokazuje da su ogromna većina (98%) korisnika muškarci. Izdvojen budžet za 2015. godinu je 1.050.845 €. Većina korisnika su

¹²⁹

¹³⁰ Prema Zakonu br. 04/L-054, penzije su od 180 € za invalide sa 20%-30% telesnim povredama do 350.50 € za invalide sa telesnim povredama preko 80%.

Albanski muškarci (koji primaju 98% budžeta). Albanke dobijaju 2% budžeta, dok muškarci iz nacionalnosti Roma, Aškalijski i Egipćani, osim Srba, primaju 0,1%

Tabela 59. Korisnici penzije za invalide OVK po rodu i etničkoj pripadnosti

Godina	Ukupno korisnika	Muškarci%	Žene %	Alb. muškarci	Alb. muškarci%	Alb. žene	Alb. žene	Drugi muškarci	%
2013	3,488	98%	2%	3,430	98%	56	2%	2	0.06%
2014	3,464	98%	2%	3,406	98%	56	2%	2	0.06%
2015	3,408	98%	2%	3,352	98%	54	2%	2	0.06%
2016	3,524	98%	2%	3,459	98%	63	2%	2	0.06%
2017	3,524	98%	2%	3,459	98%	63	2%	2	0.06%
2018	3,524	98%	2%	3,459	98%	63	2%	2	0.06%

Ponavljamo, s obzirom na prirodu rata, ne iznenađuje da su većina korisnika penzije za invalide OVK ruralni muškarci (69%), zatim urbani muškarci (30%). Pošto se malo žena borilo u OVK, manji broj žena je ranjen od muškaraca. Ruralne i gradske žene čine manje od 1% korisnika (vidi tabelu 60). S obzirom na prirodu ove penzije, korisnici će ostati slični.

Tabela 60. Korisnici penzije za invalide OVK po geografskim oblastima

Godina	Ukupno korisnika	Ruralni muškarci	%	Gradski muškarci	%	Ruralne žene	%	Urbane žene	%
2013	3,488	2,398	69%	1,034	30%	28	0.80%	28	0.80%
2014	3,464	2,373	69%	1,035	30%	28	0.81%	28	0.81%
2015	3,408	2,337	69%	1,017	30%	27	0.79%	27	0.79%
2016	3,524	2,356	67%	1,105	31%	33	0.94%	30	0.85%
2017	3,524	2,356	67%	1,105	31%	33	0.94%	30	0.85%
2018	3,524	2,356	67%	1,105	31%	33	0.94%	30	0.85%

Civilni invalidi

Od ove penzije šeme imaju koristi civilni koji imaju invaliditet kao posledica rata. Shodno Zakonu br. 04/L-054 iznos koji prima svaka osoba je određen na osnovu njihovog telesnog oštećenja.¹³¹ Tabela 61 prikazuje da su muškarci glavni korisnici ove šeme, koji primaju 72% od ove penzije. Očekuje se da će se

Tabela 61. Korisnici penzija civilnih invalida razvrstanih prema polu

Godina	Ukupno korisnika	Muškarci	Muškarci %	Žene	Žene%
2013	2,137	1,530	72%	607	28%
2014	2,128	1,523	72%	605	28%
2015	2,068	1,479	72%	589	28%
2016	2,219	1,556	70%	663	30%
2017	2,219	1,556	70%	663	30%
2018	2,219	1,556	70%	663	30%

broj korisnika povećati u 2016. godini zbog nove odluke MRSZ-a koja omogućava nove zahteve za ovu šemu od 2014. godine pa nadalje. Iako može izgledati iznenađujuće da mogu postojati novi civilni invalidi iz sukoba iz 1990. godine, predstavnici MRSZ navode gaženje na minskim poljima kao primer zašto oni nastavljaju da primaju nove moguće zahteve. Budžet dodeljen za ovu šemu u 2015. godini je iznosio 275,626 €. Muškarci su primili otprilike 71% od toga (195,694.46 €), dok su žene primile 29% (79,931.54 €). Što se tiče nacionalnosti, većina korisnika su Albanci muškarci (71%) i Albanske žene (28%). Vrlo malo muškaraca Srba, žena Srkinja, ili žena iz drugih etničkih grupa su dobili ovu penziju.

¹³¹Iznosi se prenose mesečno u rasponu od 96 € za osobe sa 40-60% telesnog oštećenja, do 122 € za osobe sa telesnim oštećenjem preko 80%.

Godina	Ukupno	Albanci muškarc i	Albanci muškarc i %	Albansk e žene	Albansk e žene	Srbi muškarc i	%	Srpk in je žene	%	Ostal e žene	%
2013	2,137	1,527	71%	604	28%	3	0.14%	2	0.09%	1	0.05%
2014	2,128	1,520	71%	602	28%	3	0.14%	2	0.09%	1	0.05%
2015	2,068	1,476	71%	586	28%	3	0.15%	2	0.10%	1	0.05%
2016	2,219	1,553	70%	660	30%	3	0.14%	2	0.09%	1	0.05%
2017	2,219	1,553	70%	660	30%	3	0.14%	2	0.09%	1	0.05%
2018	2,219	1,553	70%	660	30%	3	0.14%	2	0.09%	1	0.05%

Pošto se rat na Kosovu vodio u ruralnim područjima i verovatno prvenstveno pogodio Albance, seosko stanovništvo,¹³² nije iznenađujuće što su Albanski muškarc i sa sela zadobili najviše povreda i na taj način dobili veći deo ove penzije (52%). Muškarc i sa sela su dobili sledeći najveći udeo od ukupnih sredstava (20%), nakon žena sa sela (19%) i muškaraca iz grada (10%). S obzirom na prirodu ove penzije, ne mogu se dati preporuke.

Godina	Ukupno korisnika	Muškarci sa sela	%	Muškarci iz grada	%	Žene sa sela	%	Žene iz grada	%
2013	2,137	1,112	52%	418	20%	404	19%	203	9%
2014	2,128	1,105	52%	418	20%	400	19%	205	10%
2015	2,068	1,080	52%	392	19%	399	19%	197	10%
2016	2,219	1,132	51%	427	19%	432	19%	228	10%
2017	2,219	1,132	51%	427	19%	432	19%	228	10%
2018	2,219	1,132	51%	427	19%	432	19%	228	10%

Nestala lica OVK-a

Ova penzijska šema je ponuđena za porodice nestalih pripadnika OVK-a. Podaci dobijeni od strane MRSZ ukazuju na to da su sva registrovana nestala lica koja su se borila na strani OVK-a Albanci. Shodno Zakonu 04/L-054, mesečni transfer novca zavisi od broja osoba koja su nestala iz pojedinačnih porodica.¹³³ Ova šema ima 20 korisnika, od kojih su 90% žene i 10% muškarc i. Ovaj broj i procenat su tokom vremena ostali dosledni i verovatno će ostati slični i u budućnosti. Budžet dodeljen za ovu šemu u 2015. godini je iznosio 9,948.48 €. Albanski muškarc i su od ove raspodele dobili 14% (1,392.79 €), dok su Albanske žene dobile 86% (8,555.69 €).

Godina	Ukupno korisnika	Albanci muškarc i	Muškarci %	Albanske žene	Žene %
2013	20	2	10%	18	90%
2014	20	2	10%	18	90%
2015	20	2	10%	18	90%
2016	20	2	10%	18	90%
2017	20	2	10%	18	90%
2018	20	2	10%	18	90%

¹³²

¹³³ Iznosi se prenose mesečno u rasponu od 358.50 € za jedno nestalo lice po porodici do 534.00 € za porodice sa više od četiri nestalih lica.

Tabela 65 pokazuje da su većina korisnika ove penzije žene iz ruralnih područja (65%), nakon žena iz grada (25%). S obzirom na prirodu ove penzije, preporuke se ne mogu dati.

Godina	Ukupno korisnika	M. sa sela	%	M. iz grada	%	Žene sa sela	%	Žene iz grada	%
2013	20	1	5%	1	5%	13	65%	5	25%
2014	20	1	5%	1	5%	13	65%	5	25%
2015	20	1	5%	1	5%	13	65%	5	25%
2016	20	1	5%	1	5%	13	65%	5	25%
2017	20	1	5%	1	5%	13	65%	5	25%
2018	20	1	5%	1	5%	13	65%	5	25%

Nestali civili

Penzija za nestale civile se dodeljuje porodicama nestalih civila. Shodno Zakonu br. 04/L-054, iznos prenesen porodicama nestalih civila je 135 €. Prema podacima Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, 1.655 osoba se još uvek smatralo nestalim od 2014. godine, uključujući Srbe, Albance i druge etničke manjine. Ovo uključuje nestale civile i nestala lica OVK (vidi dole).¹³⁴ Sveukupno 82% od 351 dobitnika ove penzije u 2014. godini su bili žene i 18% muškarci. Pošto Albanci čine većinu nestalih lica na Kosovu, činjenica da su 70% korisnika penzija članovi njihove porodice, odnosno Albanske žene je razumljivo. Albanci čine 16% od korisnika, žene Srkinje 11%, muškarci Srbi 2%, i žene drugih nacionalnosti manje od jednog procenta (vidi tabelu 66). Može se približno proceniti da je isti procenat subvencija i transfer iz budžetske linije za ove penzije raspodeljen svakoj od navedenih grupa.

Tabela 66. Penzija za nestale civile prema etničkoj pripadnosti i polu

Godina	Ukupno	Muškarci %	Žene %	Alb. M.	Alb. Ž. %	Alb. Ž. .	Alb. Ž. %	Srb. m.	%	Srp. ž.	%	RAE ž.	%	Ostale žene	Ostale žene
2013	321	20%	80%	62	19%	245	76%	3	0.9%	8	2%	0	0%	3	0.9%
2014	351	18%	82%	57	16%	246	70%	7	2.0%	37	11%	1	0.28%	3	0.85%
2015	354	17%	83%	54	15%	248	70%	7	2.0%	41	12%	1	0.28%	3	0.85%
2016	1,994	13%	87%	234	12%	1,604	80%	26	1.3%	120	6%	5	0.25%	5	0.25%
2017	1,994	13%	87%	234	12%	1,604	80%	26	1.3%	120	6%	5	0.25%	5	0.25%
2018	1,994	13%	87%	234	12%	1,604	80%	26	1.3%	120	6%	5	0.25%	5	0.25%

Tabela 67. Penzija za nestale civile prema lokaciji i polu

Godina	Ukupno	Muškarci sa sela	%	Muškarci iz grada	%	Žene sa sela	%	Žene iz grada	%
2013	321	42	13%	23	7%	109	34%	147	46%
2014	351	41	12%	24	7%	158	45%	129	37%
2015	354	42	12%	19	5%	164	46%	129	36%
2016	1994	196	10%	64	3%	1245	62%	489	25%
2017	1994	196	10%	64	3%	1245	62%	489	25%

¹³⁴ Međunarodni komitet Crvenog krsta, 18. novembra 2014. godine, na: https://www.icrc.org/en/document/western-balkans-after-15-years-more-1600-people-still-missing-kosovo#.VGxTJfmG_V8.

Pošto su nestala lica pre svega iz ruralnih područja, članovi porodica u ruralnim područjima dobijaju većinu ove penzije (45% u 2014. godini). Žene iz grada dobijaju naredni najveći procenat (37%), zatim muškarci sa sela (12%) i muškarci iz grada (7%).

Broj korisnika ove penzije se očekuje da će se značajno povećati od 2016. godine, sa porastom svih vrsta korisnika, ali posebno Albanaca, žena sa sela. Ov

o povećanje se očekuje zbog nove odluke MRSZ-a, koja omogućava nove zahteve za ovu vrstu penzije počev od 2014. godine.¹³⁵

Porodice preminulih ratnih invalida

Porodice primaju ovu penziju nakon smrti ratnog invalida. U 2015. godini, budžet dodeljen za ovu šemu je iznosio 35,304 €. Tabela 68 prikazuje da su 91-92% korisnika žene, u poređenju sa 8-9% koji su muškarci. Albanke su dobile 89% od subvencija i transfera (31,421€), dok su Albanski muškarci dobili 10% (3,530 €).

Godina	Ukupno korisnika	% muškarci	% žene	Alb. muškarci	% Alb. muškarci	Alb. žene	% Alb. žene	Ostali muškarci	% Ostali muškarci
2013	106	8%	92%	8	8%	97	92%	1	0.9%
2014	124	9%	91%	11	9%	113	91%	1	0.8%
2015	133	9%	91%	12	9%	121	91%	1	0.8%
2016	149	8%	92%	12	8%	137	92%	1	0.7%
2017	149	8%	92%	12	8%	137	92%	1	0.7%
2018	149	8%	92%	12	8%	137	92%	1	0.7%

Porodice preminulih civilnih invalida

Korisnici ove penzijske šeme uključuju bliske članove civil

Tabela 69. Korisnici penzija za porodice preminulih civilnih invalida prema polu i etničkoj pripadnosti

Godina	Ukupno korisnik a	Alb. mušk arci	Muškarci %	Alb. žen e	Ž.%	Ostale žene	Ostale žene %
2013	77	12	16%	65	84%	0	
2014	86	16	19%	70	81%	1	1%
2015	93	15	16%	78	84%	1	1%
2016	103	17	17%	86	83%	1	1%
2017	103	17	17%	86	83%	1	1%
2018	103	17	17%	86	83%	1	1%

Tabela 70. Korisnici penzija za porodice preminulih civilnih invalida prema lokaciji i polu

Godina	Ukupno	Muš. sa sela	% Mušk. z grada	% Mušk. sa sela	Žene sa sela	% Žene iz grada	%
2013	77	8	10%	4	5%	41	53%
2014	86	12	14%	4	5%	44	51%
2015	93	12	13%	3	3%	51	55%

¹³⁵Intervju MŽK, novembar 2015. godine.

2016	103	13	13%	4	4%	58	56%	29	28%	nih invalida, nakon što je ta osoba preminula. Tabela 69 prikazuje da su
2017	103	13	13%	4	4%	58	56%	29	28%	
2018	103	13	13%	4	4%	58	56%	29	28%	

većina korisnika žene (83-84%). Ukupan budžet za ovu šemu u 2015. godini je iznosio 10,238. €Albanke su dobile 84%od ovih sredstava (8,702 €), u poređenju sa 16% koje su primili Albanskimuškarci(1,638 €) i 1% nesrpskog stanovništva, nemanjinske žene RAE(102.38€).

Korisnici penzija uglavnom žive u ruralnim područjima sa ženama sa sela, koje su primile 55% od sredstava u 2015. godini, zatim žene iz grada koje su primile 29% od sredstava, muškarci sa sela koji su dobili 13% i muškarci iz grada 3%. Broj korisnika penzija se očekuje da će se blago povećati u 2016. godini, ali se očekuje da će

procenat korisnika prema etničkoj pripadnosti i geografskom položaju ostati sličan.

Negovatelji civilnih invalida

Ova šema je za negovatelje civila koji su postali invalidi kao posledica rata. Shodno Zakonu br. 04/L-054, civilni invalidi sa telesnim oštećenjem preko 80% kao posledica rata imaju pravo da dobiju negu. Negovatelji mogu biti članovi porodice, ili u odsustvu članova porodice, socijalni radnici. Mesečni transfer za negovatelja je 40.10€. Tabela 71 pokazuje da žene sačinjavaju većinu negovatelja i s toga dobijaju najveći broj subvencija i transfera koji se odnose na ovu penziju (61-65%). Žene su dobile 58% od 1,905 €dodeljenih u 2015. godini (1,105€), dok su Albanci dobili (800€).

Godina	Ukupno korisnika	Alb. mušk. arci	Muš. karc i%	Alb. žen e.	Žene. %
2013	36	14	39%	22	61%
2014	36	13	36%	23	64%
2015	36	14	39%	22	61%
2016	43	15	35%	28	65%
2017	43	15	35%	28	65%
2018	43	15	35%	28	65%

Što se tiče geografskog položaja, žene sa sela su činile 47% od negovatelja u 2015. godini, muškarcisa sela 33%, ženeiz grada14%,i i muškarciiz grada 6% (vidi tabelu72).

Očekuje se da će se broj korisnika u 2016. godini

blago povećati i ostati isti u 2018. godini sa predviđenim relativno većim povećanjem procenta albanskih žena negovateljica.

Godina	Ukupno korisnika	Muš. sa sela	% iz grada	Muš. iz grada	% sa sela	Žene sa sela	% iz grada	Žene iz grada	%
2013	36	12	33%	2	6%	17	47%	5	4%
2014	36	11	31%	2	6%	18	50%	5	4%
2015	36	12	33%	2	6%	17	47%	5	4%
2016	43	12	28%	2	5%	21	49%	7	6%
2017	43	12	28%	2	5%	21	49%	7	6%
2018	43	12	28%	2	5%	21	49%	7	6%

Negovatelji ratnih invalida

Shodno Zakonu.04/L-054, ratni invalidi koji imaju telesna oštećenja 80% imaju pravo na negovatelje. Negovatelji mogu biti članovi porodice, ili u odsustvu članova porodice, socijalni radnici. Ratni invalidi koji su pretrpeli telesna oštećenjaod 80% imaju pravo na jednog negovatelja koji prima 180€mesečno.Lica koja vode brigu o ratnim invalidima koja imaju posebne potrebe koje su posledice rata primaju ovu penziju. Naime, penzija za negovatelje ratnih invalida je 4.5 puta veća od penzija za negovatelje civila. Ipak, odgovornosti i rad obavljen od strane negovatelja u oba slučaja je sličan. U pogledu jednake zarade za jednak rad, ovo izgleda diskriminirajuće prema negovateljima civila, koje su obično žene.

Tabela 73 pokazuje da su većina korisnika ove penzije takođe žene (79-82%). U 2015. godini, od 17,325€ izdvojenih za ovu penziju, Albanske žene su dobile 77% (13,340€), Albanskimuškarci22% (3,812€), i žene iz ostalih nemanjina RAE 1% (173€). Očekuje se da će se broj korisnika u 2016. godini blago povećati i ostati nepromenjen u 2018. godini sa sličnim procentom subvencija i transfera koji se dodeljuju napred pomenutim etničkim grupama.

Tabela 73. Korisnici penzija za negovatelje ratnih invalida prema polu i etničkoj pripadnosti

Godina	Ukupno	Muškarci%	Žene%	Alb. muškarci	% Alb. muškarci	Alb. žene	% Alb. žene	Ostale žene	%
2013	76	18%	82%	14	18%	61	80%	1	1%
2014	75	20%	80%	15	20%	59	79%	1	1%
2015	75	21%	79%	16	21%	58	77%	1	1%
2016	81	21%	79%	17	21%	63	78%	1	1%
2017	81	21%	79%	17	21%	63	78%	1	1%
2018	81	21%	79%	17	21%	63	78%	1	1%

Ključni zaključci

- S obzirom na prirodu rata na Kosovu, Albanci sa sela obično čine većinu smrtnih slučajeva, povreda, i nestalih civila kao i vojnog osoblja. Većina primanja iz ovog Odeljenja pripada članovima porodica, od kojih su većina Albanske žene sa sela, međutimi ostali takođe dobijaju ova primanja.
- Albanke, pre svega iz ruralnih područja, čine većinu negovatelja lica sa posebnim potrebama kao posledica rata. Penzija za negovatelje ratnih invalida je 4.5 puta veća od penzije negovatelja civilnih invalida. Ipak, odgovornosti i rad obavljen od strane negovatelja u oba slučaja je sličan. Imajući u vidu princip jednake zarade za jednak rad, ovo izgleda diskriminirajuće prema negovateljima civila, koji su obično žene.

Preporuke

- Demografski podaci o korisnicima ovih penzija mogu biti korisni u obezbeđivanju lakog pristupa uslugama koje se odnose na ove penzije, s obzirom na njihove specifične potrebe.
- S obzirom na izmenu Zakona br. 04/L-054 o statusu i pravima palih boraca i ratnih invalida, osigurati jednaku zaradu za jednak rad koji obavljaju svi negovatelji lica koja su pretrpela povrede tokom rata.

Bibliografija

- Kosovska agencija za statistiku, „*Rodna statistika na Kosovu*“, Sanije Uka 2014, na: http://www.instat.gov.al/media/257404/gender_statistics_in_kosovo.pdf
- _____, „*Serija 1, Opšte statistike, Kosovo u brojkama 2012*“ 12. jun 2013. godine, na: <file:///C:/Users/ok/Downloads/Kosovo%20u%20brojkama-2012.pdf>
- Skupština Republike Kosova, Administrativno uputstvo br. 15/2009, na: <https://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Ligji/Sekondar/U.A%20Nr.15-2009%20Për%20Rritjen%20e%20pensioneve%20për%20zbatimin%20e%20Vendimit%20të%20Qeverisë%20Nr.02-51.pdf>.
- _____. *Kosovski Zakon o budžetu Republike Kosovaza 2015. godinu*, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-001%20s.pdf>
- _____. Zakon o penzijama za lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu 2003, br. 2003/33, na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_3-L100_sr.pdf
- _____. Zakon o ravnopravnosti polova, 2015, br. 05/L-020, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-020%20s.pdf>
- _____. Zakon o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima, br. 03/L-022, na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L022_sr.pdf
- _____. Zakon o penzijama pripadnika Zaštitnog korpusa Kosova, 2008, br. 03/L-100, na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_3-L100_sr.pdf
- _____. Zakon o penzijama za pripadnike Snaga bezbednosti Kosova, 2012, br. 04/L-084, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20penzujama%20za%20pripadnike%20SBK.pdf>
- _____. Zakon o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima, br. 04/L-218, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20sprecavanju%20i%20borbi%20protiv%20trgovine%20ljudima.pdf>
- _____. Zakon o šemi socijalne pomoći na Kosovu, 2003, br. 2003/15, na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2003_15_sr.pdf
- _____. Zakon o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica, 2011, br. 04/L054, na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20statusu%20palih%20boraca.pdf>.
- _____. Zakon br. 04/L-101 o penzijskim fondovima na Kosovu, 2012, na: <http://www.bqk-kos.org/repository/docs/2012/Zakon%20Penzijskim%20Fondovima.pdf>
- _____. Zakon o porodičnim i socijalnim uslugama Kosova, br. 02/L-17, na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_sr.pdf
- _____. Zakon o šemi socijalne pomoći na Kosovu, br. 2003/15, na: http://www.assembly-http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2003_15_sr.pdf
- Evropska komisija, *Ciljevi iz Barseleone*, Belgija: Evropska komisija, 2013, na: http://eurogender.eige.europa.eu/sites/default/files/130531_barcelona_en.pdf.
- Farsvenden, Ulf Nicole Farnsworth i Ariana Qosaj-Mustafa za Orgut, *Rodni profil zemlje*, Priština: Sida, 2014, na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20140513160131272.pdf>
- Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 1948, na: <http://cesi.fpn.unsa.ba/wp-content/uploads/2012/12/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima.pdf>
- Vlada Republike Kosova, Administrativno uputstvo br.10/2014, na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=10414>.
- _____, Administrativno uputstvo br.10/2007 o prevremenom penzionisanju za radnike kompleksa „Trepča“ pod administracijom UNMIK-a i drugih radnika podzemnih kopova na Kosovu, 2007, na: <https://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Ligji/SekondarSerbisht/A.U%20Br.10-2007%20O%20Prevremenom%20Penzionisanju%20za%20Radnike%20Kompleksa%20TREPÇA.pdf>_____, *Nacionalna strategija i akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima 2011-2014*, na: <https://www.mpb-ks.org/repository/docs/TQNjEnglisht.pdf>.
- _____, *Program Vlade Republike Kosova 2015-2018*, na: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Government Programme 2015-2018_eng_10_mars.pdf.

_____. Kosovski program protiv nasilja u porodici i Akcioni plan 2011-2014, na:
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20Pension%20Funds%20of%20Kosovo.pdf>.

_____. Pravilnik br. 02/ 2011 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstva, na:
http://kryeministri-ks.net/repository/docs/Rregullorja_02-2011-e_miratuar_nga_Qeveria-finale.pdf

_____. *Strategija za decentralizaciju socijalnih usluga na Kosovu 2013-2017*, Izrađena od strane Savetodavne komisije za nacionalnu politiku za decentralizaciju socijalnih usluga, september 2012.godine, na:
http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/STRATEGIJA_ZA_DECENTRALIZACIJU_SOCIJALNIH_USLUGA_NA_KOSOVU_2013-2017.pdf

Grupa za pravne i političke studije, *Penzioni sistem Kosova: Pregled trenutnog stanja, glavni izazovi i nedostaci*, Priština: 2012, na: <http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2006%202012%20eng.pdf>.

Mreža žena Kosova, *Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu*, Priština: 2014, na:
<http://www.womensnetwork.org/documents/20140702111943387.pdf>

_____. *Po kojoj ceni? Finansiranje za sprovođenje zakonodavnog okvira protiv porodičnog nasilja na Kosovu*, Priština: KWN, 2012, na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130405144431364.pdf>

_____. *Nema više opravdanja: Analiza stavova, učestalosti i institucionalni odgovori na nasilje u porodici na Kosovu*, Priština, Kosovo, 2015, na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20151124105025253.pdf>

_____. *The Care Economy and Women's Labour Force Participation*, Priština: Predstojeći, 2016.

Ministarstvo finansija Republike Kosova, Budžetski cirkular 2015/02 za Ministarstva, 2015, na: <https://mf.rks-gov.net/en-us/Reports/Reports-and-Publications/Budget-Circular>.

_____. Budžetski cirkular 2015/02 za opštine, 2015, na: <https://mf.rks-gov.net/hr-hr/lzjave/lzjave-i-Publikacije/Bud%C5%BEet-Cirkulari>

_____. Nacrt Zakona o budžetu 2016. godine, 2015, na: <https://mf.rks-gov.net/hr-hr/Budzet/Bud%C5%BEet-Republike-Kosova/Centralni-bud%C5%BEet>

MRSZ, *Administrativno uputstvo br.05/2006 za uspostavljanje panela za smeštaj dece bez roditeljskog staranja u hraniteljsku porodicu i usvajanje*, Priština: 2006, na:
<http://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Ligji/SekondarAnglisht/A.I%20No.05-2006%20On%20Establishment%20of%20the%20Panel%20for%20Placing%20Childre.pdf>.

_____. *Divizija za ljudske resurse, obaveze i odgovornosti*, na: <https://mpms.rks-gov.net/en-us/departments/departmentoffinanceandgeneralservices/humanresourcesdivision.aspx>.

_____. *Divizija za socijalne usluge, obaveze i odgovornosti*, na: <https://mpms.rks-gov.net/en-us/departments/departmentofsocialpolicyandfamilies/socialservicesdivision.aspx>.

Kancelarija premijera Kosova, Deklaracija o prioritnim srednjoročnim politikama 2014-2016, 2013, na:
http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Deklarata_E_politikave_Afatmesme_Prioritarel_Ser.pdf _____,

Nacionalni akcioni plan iz oblasti invalidnosti u Republici Kosovo, 2009, na:
http://www.cooperazioneallosviluppo.esteri.it/pdgs/italiano/iniziative/pdf/Kosovo_Plan.pdf.

_____. *Nacionalna strategija o pravima osoba sa invaliditetom u Republici Kosovo 2013-2023*, 2013, na:
https://zqm.rks-gov.net/Portals/0/Docs/New%20folder/strategija_nacionale_finale_per_shtyp_3_gjuhet_bardh_e_zi_88013.pdf

Farsvenden, Ulf Nicole Farnsworth i Ariana Qosaj-Mustafa za Orgut, *Rodni profil zemlje*, Priština: Sida, 2014,na:
<http://www.womensnetwork.org/documents/20140513160131272.pdf>

Telegraf, Članak: „Konfirmohet rritja e të ardhurave të asistencës sociale për 25 për qind“, 2015, na:
<http://www.telegrafi.com/lajme/konfirmohet-rritja-e-te-ardhurave-te-asistences-sociale-per-25-per-qind-2-72772.html>, objavljen dana 16.11.2015. godine.

Ujedinjene nacije, *Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom*, 2006, na:
http://www.mhrr.gov.ba/PDF/Konvencija_bos.pdf

_____. *Konvencija o pravima deteta*, 1989, na: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

UNDP, *Stvarna vrednost socijalne pomoći: Procena adekvatnosti iznosa socijalne pomoći*, Priština: UNDP, 2014, na:
http://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/Communications/Stvarna%20vrednost%20socijalne%20pomoci_Key%20findings.pdf

Svetska banka, *The Kosovo Pension Reform: Achievements and Lessons*, (Reforma kosovskih penzija: Dostignuća i lekcije),Priština: 2007, na: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Pensions-DP/0707.pdf>.

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

36.073(496.51)”2016/2018”
336.121(496.51)”2016/2018”

Morina, Donjeta

Planiranje budžeta za socijalnu zaštitu : Rodna analiza kao osnov za određivanje rodno ravnopravnog budžeta u Ministarstvu rada i socijalne zaštite na Kosovu za 2016-2018 / Donjeta Morina, Nicole Farnsworth. – Priština : Mreža Žena Kosova, 2015. - 59 f. ; 21 cm.

Bibliografija : f. 58-59

1.Farnsworth, Nicole

ISBN 978-9951-8923-0-8

ISBN 978-9951-8923-0-8

9 789951 892308